



In dit nummer

25

Watervogels in Vlaanderen tijdens de winter 2014-2015

Algemene Broedvogels Vlaanderen: nieuwe cijfers en trends

'Zeevogel uit het sop gelicht': grote jager

Vlaamse broedvogeldata van lokaal tot Europees

Monitoring Waaslandhaven 2015



De vraag naar betrouwbare en gestandaardiseerde vogelgegevens wordt steeds groter, ook in Vlaanderen. Het aantal potentiële medewerkers – zowel professionelen als vrijwilligers – en de beschikbare financiële middelen voor het verzamelen van de nodige basisgegevens groeien echter niet altijd evenredig mee. Dit impliceert dat we goed moeten nadenken over wat we willen doen en hoe we te werk willen gaan. Dat we nog meer moeten investeren in efficiëntie en het bundelen van krachten. Het uitrollen van een welomlijnd soortenmeetnet in Vlaanderen past in die strategie. Maar wat houdt dit ‘nieuwe’ meetnet juist in?

Vlaanderen is wettelijk verplicht om met een regelmaat van zes jaar aan Europa te rapporteren over de toestand van Natura2000-habitats en -soorten. Voor de soorten moet door het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) informatie verstrekt worden over zowel verspreiding, populatieaantallen als trends. Bij de vogels is het een beetje anders dan bij de andere diergroepen want er moet gerapporteerd worden over alle soorten! Daarnaast wil het Vlaamse beleid een aantal soorten van Vlaams belang opvolgen en waar nodig, specifieke beschermingsmaatregelen uitvoeren.

Bij heel wat soortgroepen was de rapportering vooral gebaseerd op toevallige waarnemingen en bij de gegevensverwerking bleek snel dat hiermee de toestand van de soorten onvoldoende nauwkeurig en betrouwbaar kon worden bepaald. INBO besliste tot een andere aanpak, waarbij een meer rigoureuze monitoringsmethodologie wordt gecombineerd met een representatieve selectie van populaties in Vlaanderen. Een dergelijke benadering (soortenmeetnet) werd uitgewerkt of aangepast voor welbepaalde amfibieën, kevers, libellen, mollusken (slakken), planten, spinnen, sprinkhanen en kreukels, vleermuizen, vlinders, vogels en een aantal zoogdieren.

Er werd geopteerd om voor het veldwerk hoofdzakelijk beroep te doen op vrijwilligersnetwerken. In 2014 werd een overheidsopdracht uitgeschreven waarop Natuurpunt Studie recent succesvol intekende. De opdracht omvat de coördinatie van het veldwerk door vrijwilligers in de periode 2016-2020, en de oplevering van de gegevens aan INBO.

Voor de bestaande vogelmeetnetten – bijzondere broedvogels (BBV), algemene broedvogels (ABV) en overwinterende watervogels (WVT) - verandert er inhoudelijk en organisatorisch niet zo veel. De telmethodiek van deze projecten is immers reeds geruime tijd gestandaardiseerd. Wel worden de inspanningen van INBO en Natuurpunt nog meer gebundeld dan nu het geval is en krijgt de ondersteuning van vrijwilligers een



Steltkluut - Koen Devos

meer structureel karakter. Bij projecten als BBV en ABV - die te kampen hebben met een dalend aantal medewerkers – zorgt dit hopelijk voor een nieuwe stimulans. Dat we hierdoor ook in de toekomst nog veel boeiende en gevarieerde nummers van Vogelnieuws kunnen garanderen, is mooi meegenomen.

Dit nummer verschijnt met enige vertraging maar is extra goed gevuld met een reeks gevarieerde onderwerpen. We wensen je alvast veel leesgenot.

Watervogels in Vlaanderen tijdens de winter 2014-2015

Koen Devos

[Koen.devos@inbo.be]

De voorbije winter trokken opnieuw honderden veldornithologen er op uit om op zoveel mogelijk plaatsen groepen watervogels te tellen. Voor velen is dit inmiddels een jaarlijkse traditie geworden. Met een eerste grootschalige telling in 1967 vormen de watervogeltellingen immers een van de langstlopende monitoringprojecten in Vlaanderen. Het project in zijn huidige vorm – met zes maandelijks tellingen in de periode oktober tot en met maart – bestaat sinds 1979/80.

Met de verzamelde telgegevens wordt belangrijke informatie verkregen over de populatiegrootte, verspreiding en trends van watervogelsoorten die bij ons overwinteren of op doortrek zijn. Daaruit is gebleken dat Vlaanderen voor heel wat van die soorten een internationale betekenis heeft, zoals ook is vastgelegd in verschillende internationale verdragen of richtlijnen zoals de Europese Vogelrichtlijn, de Ramsar-Conventie en de African Eurasian Waterbird Agreement (AEWA).

In dit artikel bespreken we de telresultaten van de winter 2014/15. Deze bijdrage beperkt zich hoofdzakelijk tot een vermelding van de meest opvallende aantallen en pleisterplaatsen in Vlaanderen. Voor meer informatie over trends op langere termijn verwijzen we graag naar een artikel dat verschenen is in *Natuur.oriolus* (DEVOS & ONKELINX 2013).

Scholeksters - Yves Adams/Vilda

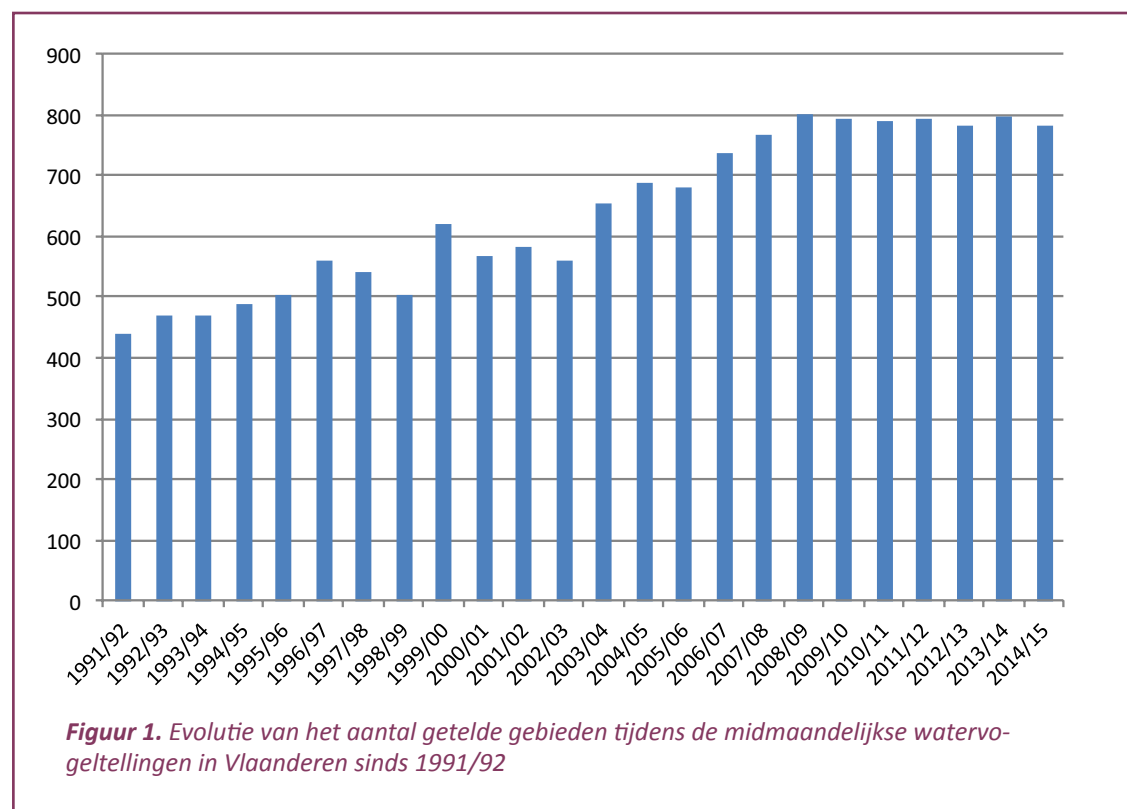
Tellingen

De algemene coördinatie van de watervogeltellingen gebeurt door het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Voor een vlotte organisatie van de tellingen is een regionale structuur uitgebouwd met 24 regio's. Elke regio heeft een projectcoördinator die verantwoordelijk is voor het organiseren van het project op regionale schaal. Dit gebeurt vaak onder de koepel van een regionale vogelwerkgroep. Voor het veldwerk wordt beroep gedaan op amateur-veldornithologen die op vrijwillige basis meewerken aan het project. Natuurpunt staat in grote mate in voor de ondersteuning van dit vrijwilligersnetwerk en levert op die manier een belangrijke bijdrage aan het watervo-

gelproject. Een aantal grote en belangrijke gebieden worden in hoofdzaak geteld door INBO-medewerkers (vooral in het Zeeschelde-estuarium en de IJzervallei). Tellingen van de Noordzee zijn niet inbegrepen in de hier gepresenteerde resultaten.

De teldata in 2014/15 waren 17/18 oktober, 14/15 november, 12/13 december, 16/17 januari, 13/14 februari en 13/14 maart. De telomstandigheden waren over het algemeen gunstig tot zeer gunstig. Op 18 januari was er plaatselijk wat hinder bij het tellen door regen- en sneeuwbuien, vooral in het westen van Vlaanderen.

De winter 2014/15 was over het algemeen vrij normaal wat weer- en klimaatomstandigheden betreft (gegevens K.M.I.). Het werd niet zo zacht als in 2013/14, maar ook in deze winter dook de dagtemperatuur te Ukkel op amper twee dagen even onder 0°C. Voor de eerste winterprik was het wachten tot eind december. Het weer in januari stond hoofdzakelijk in het teken van depressies met veel neerslag en natte omstandigheden in laaggelegen gebieden. Het weer in februari werd overheerst door frisse maritieme luchtstromingen en van echt winterweer was nooit sprake. Hoewel er tijdens de tellingen in januari en vooral februari plaatselijk wat ijsvorming werd gemeld als gevolg van nachtvorst, had dit nooit een wezenlijke invloed op de verspreiding van watervogels.



Tijdens elke telling wordt in principe gestreefd naar een zo volledig mogelijke telbedekking van waterrijke gebieden zodat het totale aantal getelde watervogels zo dicht mogelijk de werkelijk in Vlaanderen verblijvende populatie benadert. Het aantal getelde gebieden varieerde van 685 in oktober tot 746 in januari (Tabel 1). Het aantal gebieden waarin minstens 1 telling plaatsvond, bedroeg 784 en is vergelijkbaar met vorige winters (Figuur 1).

Tabel 1. Aantal getelde gebieden per maand en per regio tijdens de maandelijkse watervogeltellingen in het winterhalfjaar 2014/15.

2014/2015	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAA
Regio Westkust/IJzervallei	72	57	71	71	73	65
Regio Ieper	4	0	4	4	4	1
Regio Middenkust	32	37	37	39	34	38
Regio Oostkust	124	124	124	124	125	124
Regio Roeselare	2	2	2	0	2	2
Regio Gent en Kanaalzone	21	29	30	50	51	49
Regio Noord-Oost-Vlaanderen	8	10	10	10	10	10
Regio Zuid-West-Vlaanderen	9	10	9	9	9	9
Regio Schelde-Leie	56	58	52	56	59	55
Regio Waasland	26	29	29	31	31	27
Regio Denderland	28	28	27	28	28	28
Regio Vlaamse Ardennen	8	8	8	7	8	6
Regio Noord-West-Brabant	30	28	23	28	29	30
Regio Mechelen	20	15	18	18	18	19
Regio Lier	0	1	1	4	0	0
Regio Klein-Brabant	16	23	21	23	20	22
Regio Antwerpen	105	111	107	111	106	104
Regio Midden-Kempen	24	26	29	30	30	28
Regio Turnhoutse Kempen	15	16	16	16	16	16
Regio Leuven	14	14	14	15	14	14
Regio Noord-Limburg	12	12	12	12	12	12
Regio Midden-Limburg	22	22	22	22	22	22
Regio Maasvallei	16	17	17	17	17	17
Regio Oost-Brabant	20	20	23	21	21	19
Totaal Vlaanderen	685	697	706	746	739	717

Resultaten

Het totaal aantal watervogels liep op tot ruim 367.000 in januari, één van de laagste cijfers van de voorbije 15 jaar. De maandelijkse soorttotalen worden gegeven in Tabel 2. Ter vergelijking wordt voor alle soorten ook het gemiddeld wintermaximum van de vijf voorgaande winters (2009/10 – 2013/14) vermeld. Hou er rekening mee dat het hier gaat om effectief getelde aantallen waarbij geen correctie gebeurd is voor het verschillende aantal getelde gebieden tussen winters. De telspanning is de laatste tien jaar is echter behoorlijk constant zodat (opvallende) verschillen in getelde aantallen in de meeste gevallen een goede weerspiegeling zijn van de werkelijke trends. De vermelde aantallen in Tabel 2 kunnen in de toekomst nog (in beperkte mate) wijzigen naarmate nog aanvullende telgegevens binnenkomen.

Er werden net als vorige winter 108 verschillende soorten en/of ondersoorten genoteerd, inclusief exoten. De vijf talrijkste – meeuwen niet meegerekend – waren wilde eend (max. 60.691), smient (50.064), kievit (34.401), kolgans (58.036) en kleine rietgans (27.146). In het hiernavolgende overzicht bespreken we kort de belangrijkste soorten.



Kleine Rietgans - Glenn Vermeersch

Tabel 2. Soorttotalen voor Vlaanderen tijdens de maandelijkse watervogeltellingen in het winterhalfjaar 2014/15. De wintermaxima zijn in groen aangeduid en kunnen vergeleken worden met het gemiddelde maximum tijdens de vijf voorgaande winters.

2014/2015		OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAA	Gemidd. max. 2009/10 - 2013/14
Roodkeelduiker	<i>Gavia stellata</i>	0	1	0	2	2	2	1
Parelduiker	<i>Gavia arctica</i>	1	0	1	0	0	0	1
Dodaars	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	849	875	774	795	761	658	849
Fuut	<i>Podiceps cristatus</i>	2161	2121	2147	1678	1858	1919	2140
Roodhalsfuut	<i>Podiceps grisegena</i>	1	1	1	1	2	0	2
Kuifduiker	<i>Podiceps auritus</i>	0	0	0	2	2	1	4
Geoorde Fuut	<i>Podiceps nigricollis</i>	85	13	11	8	11	119	111
Aalscholver	<i>Phalacrocorax carbo</i>	3857	3757	3662	3195	2838	2925	4132
Kuifaalscholver	<i>Phalacrocorax aristotelis</i>	0	1	0	1	1	0	2
Roerdomp	<i>Botaurus stellaris</i>	5	10	8	14	5	5	20
Kwak	<i>Nycticorax nycticorax</i>	0	0	4	3	2	2	7
Koereiger	<i>Bubulcus ibis</i>	3	4	0	1	6	1	4
Kleine zilverreiger	<i>Egretta garzetta</i>	61	40	57	30	26	32	45
Grote zilverreiger	<i>Egretta alba</i>	334	291	220	269	275	207	176
Blauwe reiger	<i>Ardea cinerea</i>	1252	1147	1128	1053	1050	916	1085
Purperreiger	<i>Ardea purpurea</i>	0	1	0	0	0	0	0
Ooievaar	<i>Ciconia ciconia</i>	28	24	11	4	30	28	39
Zwarte Ibis	<i>Plegadis falcinellus</i>	0	0	0	1	0	0	1
Heilige Ibis	<i>Threskiornis aethiopicus</i>	0	0	0	0	0	1	1
Lepelaar	<i>Platalea leucorodia</i>	30	13	14	1	7	47	18
Zwartbuikfluiteend	<i>Dendrocygna autumnalis</i>	0	2	0	0	0	0	0
Knobbelzwaan	<i>Cygnus olor</i>	781	809	745	866	747	741	750
Zwarte zwaan	<i>Cygnus atratus</i>	12	4	4	3	11	13	19
Kleine zwaan	<i>Cygnus columbianus</i>	7	112	376	328	372	0	516
Wilde zwaan	<i>Cygnus cygnus</i>	0	0	10	23	34	2	49
Zwaangans	<i>Anser cygnoides forma domestica</i>	4	1	1	1	1	1	16
Toendriarietgans	<i>Anser fabalis rossicus</i>	216	1291	3648	5161	6280	0	4409
Kleine rietgans	<i>Anser brachyrhynchus</i>	2506	20607	27146	11882	1825	5	29920
Kolgans	<i>Anser albifrons</i>	17083	21660	34630	58036	47458	18728	60052
Dwerggans	<i>Anser erythropus</i>	0	0	1	0	0	0	2
Grauwe gans	<i>Anser anser</i>	12037	14803	16360	13863	7745	4065	17495
Boeregans	<i>Anser anser forma domesticus</i>	642	507	681	654	664	534	1028
Indische gans	<i>Anser indicus</i>	14	24	27	28	18	22	31
Sneeuwvangans	<i>Anser caerulescens</i>	5	1	0	0	1	0	3
Keizergans	<i>Anser canagicus</i>	0	0	0	0	1	0	0
Canadese gans	<i>Branta canadensis</i>	9337	10495	8413	9397	4728	3938	11497
Kleine Canadese gans	<i>Branta hutchinsii hutchinsii</i>	1	2	3	3	3	3	7
Brandgans	<i>Branta leucopsis</i>	2626	2534	4223	8486	8362	4960	8281
Rotgans	<i>Branta bernicla</i>	17	8	9	19	10	2	41
Roodhalsgans	<i>Branta ruficollis</i>	1	0	1	0	0	1	3
Magelhaengans	<i>Chloephaga picta</i>	4	0	0	1	0	0	27
Manengans	<i>Chenonetta jubata</i>	0	0	1	0	0	1	1
Nijlgans	<i>Alopochen aegyptiaca</i>	3617	3097	1529	1201	1260	1177	3250
Casarca	<i>Tadorna ferruginea</i>	24	25	7	4	8	9	20
Bergeend	<i>Tadorna tadorna</i>	1085	1560	2147	3324	4695	3977	3730
Muskuseend	<i>Cairina moschata forma domestica</i>	20	24	18	24	23	20	44
Ringtaling	<i>Colony leucophrys</i>	0	0	2	0	0	0	1
Carolina-eend	<i>Aix sponsa</i>	5	3	4	1	0	1	4
Mandarijneend	<i>Aix galericulata</i>	32	51	35	52	31	27	59
Smient	<i>Anas penelope</i>	6644	20454	29919	44037	50064	17081	64103
Amerikaanse Smient	<i>Anas americana</i>	0	0	0	1	0	0	0
Krakeend	<i>Anas strepera</i>	5776	7147	8394	11583	9469	4678	10461
Wintertaling	<i>Anas crecca</i>	8496	12064	12084	16690	16403	8582	15637
Amerikaanse wintertaling	<i>Anas carolinensis</i>	0	0	0	0	1	1	0
Wilde Eend	<i>Anas platyrhynchos</i>	46544	60023	60602	60844	43634	17806	78425
Soepeend	<i>Anas platyrhynchos forma domestica</i>	962	1190	1030	1000	862	730	1175
Pijlstaart	<i>Anas acuta</i>	425	394	695	895	1116	350	1425
Bahamapijlstaart	<i>Anas bahamensis</i>	0	0	0	1	0	2	2
Zilvertaling	<i>Anas versicolor</i>	0	1	0	0	0	0	0
Zomertaling	<i>Anas querquedula</i>	4	1	0	0	0	54	31
Slobeend	<i>Anas clypeata</i>	3960	5085	3951	3171	3000	3218	3242
Krooneend	<i>Netta rufina</i>	4	3	3	2	5	7	21
Tafeleend	<i>Aythya ferina</i>	1626	3005	2718	3422	3067	1663	6317
Witoogeend	<i>Aythya nyroca</i>	2	3	4	3	3	0	6
Kuifeend	<i>Aythya fuligula</i>	5400	9732	10892	9871	8728	7444	12538
Toppereend	<i>Aythya marila</i>	0	4	4	1	2	0	26
Eider	<i>Somateria mollissima</i>	0	0	1	1	2	4	5
IJseend	<i>Clangula hyemalis</i>	0	1	2	0	0	1	1
Zwarte zee-eend	<i>Melanitta nigra</i>	1	1	1	1	0	0	3
Brilduiker	<i>Bucephala clangula</i>	6	64	129	178	184	100	291
Kokardezaagbek	<i>Lophodytes cucullatus</i>	0	0	0	0	1	1	1
Nonnetje	<i>Mergus albellus</i>	0	3	54	89	113	12	147
Middelste zaagbek	<i>Mergus serrator</i>	0	2	2	5	5	1	12
Grote zaagbek	<i>Mergus merganser</i>	0	8	55	92	85	13	188
Rosse stelkelstaart	<i>Oxyura jamaicensis</i>	13	10	4	4	1	2	6
Waterral	<i>Rallus aquaticus</i>	99	112	103	61	79	72	65
Aziatische goudplevier	<i>Pluvialis fulva</i>	0	1	1	0	0	0	0
Waterhoen	<i>Gallinula chloropus</i>	4013	4868	5375	5489	5285	4567	5082
Meerkoet	<i>Fulica atra</i>	19373	20626	24206	23309	20446	12425	28227
Kraanvogel	<i>Grus grus</i>	0	0	0	0	7	53	36
Scholekster	<i>Haematopus ostralegus</i>	1662	1745	1907	2356	2509	2572	2555
Kluut	<i>Recurvirostra avosetta</i>	286	310	262	269	249	550	374
Kleine plevier	<i>Charadrius dubius</i>	6	0	0	0	0	5	9
Bontbekplevier	<i>Charadrius hiaticula</i>	35	13	25	18	32	110	68
Goudplevier	<i>Pluvialis apricaria</i>	1093	2985	2651	4539	2860	276	3301
Zilverplevier	<i>Pluvialis squatarola</i>	33	72	115	126	101	25	196
Kievit	<i>Vanellus vanellus</i>	19320	34401	28017	26943	22168	6299	41377
Kanoet	<i>Calidris canutus</i>	1	1	0	5	0	0	65
Drieteenstrandloper	<i>Calidris alba</i>	89	60	29	204	246	70	406
Kleine strandloper	<i>Calidris minuta</i>	4	0	2	0	0	1	2
Paarse strandloper	<i>Calidris maritima</i>	13	20	48	30	51	40	56
Bonte strandloper	<i>Calidris alpina</i>	188	616	1347	1335	1681	263	2113
Kemphaan	<i>Philomachus pugnax</i>	60	125	401	324	1039	431	604
Bokje	<i>Lymnocyptes minimus</i>	11	40	7	14	12	19	9
Watersnip	<i>Gallinago gallinago</i>	963	1356	478	403	595	535	441
Houtsnip	<i>Scolopax rusticola</i>	1	3	5	4	5	2	15
Grutto	<i>Limosa limosa</i>	1	6	2	0	23	1494	3295
IJslandse grutto	<i>Limosa limosa islandica</i>	0	0	0	0	0	2	2
Rosse grutto	<i>Limosa lapponica</i>	18	5	9	4	2	8	27
Regenwulp	<i>Numenius phaeopus</i>	0	0	0	0	0	1	1
Wulp	<i>Numenius arquata</i>	3460	3438	4436	6857	7898	3934	8506
Zwarte ruit	<i>Tringa erythropus</i>	60	44	21	9	34	23	67
Tureluur	<i>Tringa totanus</i>	232	357	376	228	253	458	408
Groenpootruiter	<i>Tringa nebularia</i>	9	5	0	3	0	1	8
Witgat	<i>Tringa ochropus</i>	59	40	29	23	42	54	54
Oeverloper	<i>Actitis hypoleucos</i>	7	6	4	7	9	7	8
Steenloper	<i>Arenaria interpres</i>	787	762	336	584	751	505	890
Grauwe franjepoot	<i>Phalaropus lobatus</i>	1	0	0	0	0	0	0
Rosse franjepoot	<i>Phalaropus fulicarius</i>	0	0	2	0	0	0	0
Zwartkopmeeuw	<i>Larus melanocephalus</i>	0	1	0	1	6	242	207
Kokmeeuw	<i>Larus ridibundus</i>	12392	17222	17712	18781	18350	21427	26724
Stormmeeuw	<i>Larus canus</i>	203	1259	1920	1768	2263	1688	3373
Kleine mantelmeeuw	<i>Larus fuscus</i>	132	169	79	31	41	185	157
Zilvermeeuw	<i>Larus argentatus</i>	832	2347	2041	1812	1468	1141	1565
Geelpootmeeuw	<i>Larus michahellis</i>	4	5	0	2	2	1	5
Pontische meeuw	<i>Larus cachinnans</i>	1	5	8	12	8	12	10
Kleine burgemeester	<i>Larus glaucoideus</i>	0	0	0	0	1	1	0
Grote burgemeester	<i>Larus hyperboreus</i>	0	0	0	0	1	1	0
Grote mantelmeeuw	<i>Larus marinus</i>	34	30	28	28	22	17	85
Totaal aantal watervogels		204088	298169	330586	367885	316437	166357	474415

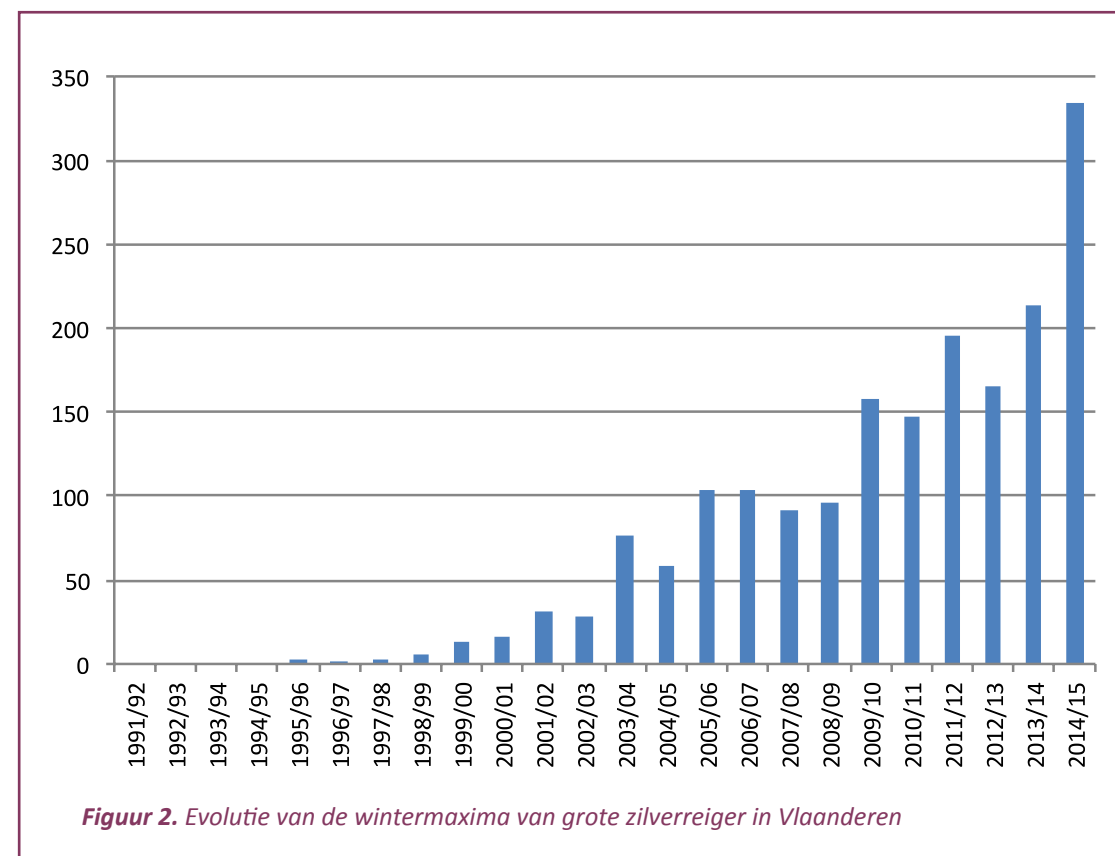


Grote zilverreiger - Yves Adams/Vilda

Futen, aalscholvers en reigers

Het wintermaximum van **dodaars** (875) kan als normaal bestempeld worden. Door het zachte winterweer werd in de echte wintermaanden een hoog niveau aangehouden. De verspreiding was zeer vergelijkbaar met vorige winter. Op de Spuikom in Oostende verbleven tot 81 ex. in februari. De Achterhaven van Zeebrugge (inclusief Zeekanaal) liet nooit meer dan ca. 45 ex. optekenen (nov, feb). Op De Gavers van Harelbeke werden tot maximaal 108 ex. genoteerd in januari. Antwerpen Linkeroever herbergde vooral in oktober weer veel dodaarzen (158). Langs de Grensmaas viel de piek in november: 114 ex. waarvan 69 op Bichterweert.

Het aantal **futen** bleef op hetzelfde niveau als in vorige winters, met in de periode oktober-december telkens tussen 2100 en 2200 exemplaren (Noordzee niet inbegrepen). In het havengebied van Zeebrugge werden in december tot ruim 280 ex. geteld. Het maximum op de Spuikom te Oostende bedroeg 131 ex. in november. In het binnenland vallen vooral de grote aantallen langs de Grensmaas op, met bijna elke maand meer dan 350 ex. (max. 429 in nov). De Molse zandputten totaliseerden ruim 170 ex. in november en december. Andere gebieden met meer dan 50 vogels bleven beperkt tot de Verrebroekse Plassen (95 in okt), het spaarbekken van Kluizen (62 in okt) en het Donkmeer te Berlare (61 in dec).



Figuur 2. Evolutie van de wintermaxima van grote zilverreiger in Vlaanderen

In de periode oktober-januari werden steeds tussen 3000 en 4000 **aalscholvers** geteld, vergelijkbaar dus met de aantallen in de vier voorafgaande winters. Slechts op 15 plaatsen werden meer dan 100 ex. geteld, vaak gebieden waar ook een slaapplek aanwezig is en waar zich in de loop van de dag soms al heel wat vogels verzamelen. De grootste groep betrof 570 ex. (nov) in de IJzermonding te Nieuwpoort.

Met uitzondering van maart werden steeds 1000 tot ruim 1200 **blauwe reigers** geteld en daarmee deed de soort het iets beter dan vorige winter. De grootste aantallen werden gemeld uit Wijvenheide te Zonhoven (65 in okt) en de Uitkerkse Polder (59 in okt).

Terwijl vorige winter voor het eerst de kaap van 200 **grote zilverreigers** werd overschreden, werden er nu in oktober reeds 334 geteld. Dat hoge aantal werd sterk bepaald door de situatie in de Westkustpolders waar de soort profiteerde van een uitzonderlijk muizenaanbod. In oktober werden hier in totaal 158 ex. geteld. Een tweede kerngebied werd gevormd door het Midden-Limburgs Vijvergebied (tot 85 in nov). Daarnaast kwam de soort sterk verspreid voor over het grote delen van Vlaanderen. In maart was er nog een opvallende groep van 28 ex. aanwezig op de Putten West te Verrebroek.

Zwanen

Het aantal **knobbelzwanen** bereikte de ganse winter door een hoog niveau en met 864 in januari werd zelfs een nieuw record voor Vlaanderen opgetekend. In oktober werden vooral op Antwerpen-Linker- en Rechteroever veel zwanen geteld (251), met grote groepen op Blokkersdijk (64), Kallo (62) en De Kuifeend (51). In de meeste andere gebieden viel de piek later, met opvallende aantallen in o.a. het Grensmaasgebied (224 ex. in jan), de IJzerbroeken (resp. 94 en 93 in dec en jan) en de Polder van Lapscheure (66 in jan).

We weten ondertussen dat we met de midmaandelijke watervogeltellingen meestal geen volledig beeld van de aantallen **kleine zwanen** in Vlaanderen verkrijgen, vooral omdat steeds meer vogels buiten de traditionele telgebieden voorkomen (vaak in intensief agrarisch gebied). In december-februari werden steeds tussen 300 en 400 ex. doorgegeven, maar met toevoeging van aanvullende gegevens komen we midden januari aan een totaal van 801 exemplaren. Ruim de helft daarvan zat in Noord-Oost-Vlaanderen met grote groepen in Lovendegem en Bassevelde. Andere belangrijke gebieden deze winter waren de IJzerbroeken (119 in dec), de Antwerpse Kempen in de regio Wuustwezel-Meer-Hoogstraten (152 in jan), Vlasroot/Flaesheide te Weelde (237 in feb), de omgeving van Bree (93 in jan) en de polders van Lapscheure-Middelburg (62 in feb). De kleine zwaan doet het de laatste jaren erg goed in Vlaanderen, ondanks de sterk afnemende trend van de totale populatie.

De aantallen **wilde zwanen** waren vrij hoog voor een zachte winter: tot 43 in januari en 34 in februari. De grootste groepjes zaten in het oosten van Vlaanderen: 17 te Achel (jan), tot 20 in Aronsthoek te Rummen (feb) en 10 te Weelde (feb).

Ganzen

Het aantal **toendrarietganzen** in Vlaanderen zit in de lift. In januari en februari werden er in totaal resp. 5161 en 6280 ex. geteld. Alleen de ganzenrijke winter 2009/10 deed beter. De grootste aantallen zaten langs de Grensmaas (max. 2824 in feb), gevolgd door de IJzervallei (1555 in jan) en de Antwerpse Kempen te Rijkevorsel/Brecht/Wuustwezel (1473 in feb). In Mol pleisterden er 950 ex. in januari. Het hoogste aantal in NO-Vlaanderen betrof 945 in december.

Kleine rietganzen waren er erg vroeg bij, met tijdens de oktobertelling reeds 2506 ex. (voorheen nooit meer dan 600). Het hoogste aantal werd geteld in december (27146 ex.). De kaap van 30.000 lijkt steeds moeilijker te halen, ondanks de toename van de totale populatie. De verspreiding van de soort blijft nog steeds zo goed als volledig beperkt tot de Oostkustpolders. In de IJzervallei werden maximaal 40 ex. geteld in februari.

Het oktoberrecord van **kolgans** van vorige winter werd opnieuw verpulverd (nu ruim 17.000). Ook in de meeste andere maanden werden opvallend hoge aantallen genoteerd, met een wintermaximum van 58.036 ex. in januari. In de IJzervallei pleisterden in januari en februari resp. 21.547 en 27.574 ex., terwijl in de Oostkustpolders alleen in januari meer dan 15.000 ex. werden geteld (21.533). In Noord-Oost-Vlaanderen viel de piek reeds in november (5408), terwijl het maximum aan de Grensmaas pas in maart werd bereikt (4367). Op Antwerpen-Linkeroever werden in totaal bijna 3000 ex. geteld in oktober. De pleisterplaatsen in de Antwerpse Noorderkempen herbergden tot ruim 2600 ex. in januari. Ook deze winter verschenen weer een behoorlijk aantal kolganzen langs de Zeeschelde ter hoogte van Kruikeke-Bazel-Rupelmonde en Kalken (samen tot 1712 in jan).

Met een maximum van 16.360 ex. in december, bereikte de **grauwe gans** niet het niveau van de twee vorige winters. De schorren en polders op Antwerpen-Linkeroever waren traditioneel de belangrijkste pleisterplaats (max. 5145 in nov), gevolgd door de Oostkustpolders (2613 in okt), de Grensmaas (2161 in okt), het Krekengebied van Noord-Oost-Vlaanderen (2141 in dec) en de IJzervallei (1030 in jan).

Met meer dan 8000 ex. in januari en februari zet de **brandgans** haar opmars in Vlaanderen verder. Vooral de polders op Antwerpen-Linkeroever zijn de laatste jaren uitgegroeid tot een belangrijk overwinteringsgebied (max. 4156 in jan). In de Oostkustpolders werden iets lagere aantallen genoteerd dan vorige winter (max. 2026 in feb). In de regio Gent verbleven resp. 1725 en 1568 ex. in januari en februari.

Er werden in november net geen 10.500 **Canadese ganzen** geteld in Vlaanderen. Daarmee bleef de soort ruim onder het recordniveau van vorige winter (13.000 ex.). Of dit het begin is van een structurele afname valt echter nog af te wachten. De grootste groepen werden in de Antwerpse regio vastgesteld, o.a. 750 ex. op de E10-Plas te

Minderhout (nov), 618 op de Kleiputten te Brecht-Rijkevorsel (nov) en 531 op de Verbroekse Plassen (okt).

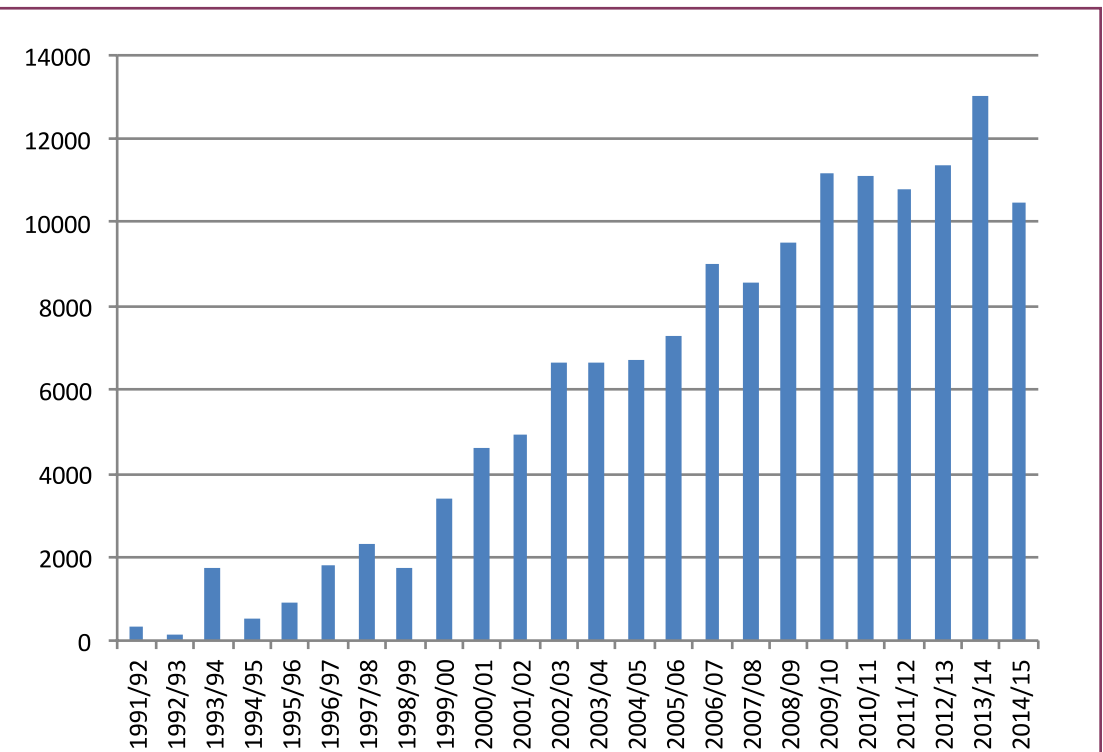
Het aantal **nijlganzen** steeg in oktober en november voor het eerst in drie winters weer boven 3000 ex. uit, maar kende daarna meer dan een halvering. Waar de vogels vanaf december naar toe trekken, is niet goed geweten. De belangrijkste pleisterplaatsen waren het Antwerpse Linkeroevergebied (in totaal 701 ex. in okt) en de Grensmaas (533 in nov). Ook in de Antwerpse Kempen werden af en toe grote groepen gezien, o.a. 208 ex. op de Kleiputten te Brecht-Rijkevorsel (nov) en 321 ex. op de Wezelse heide te Wuustwezel (nov).

Zwemeenden

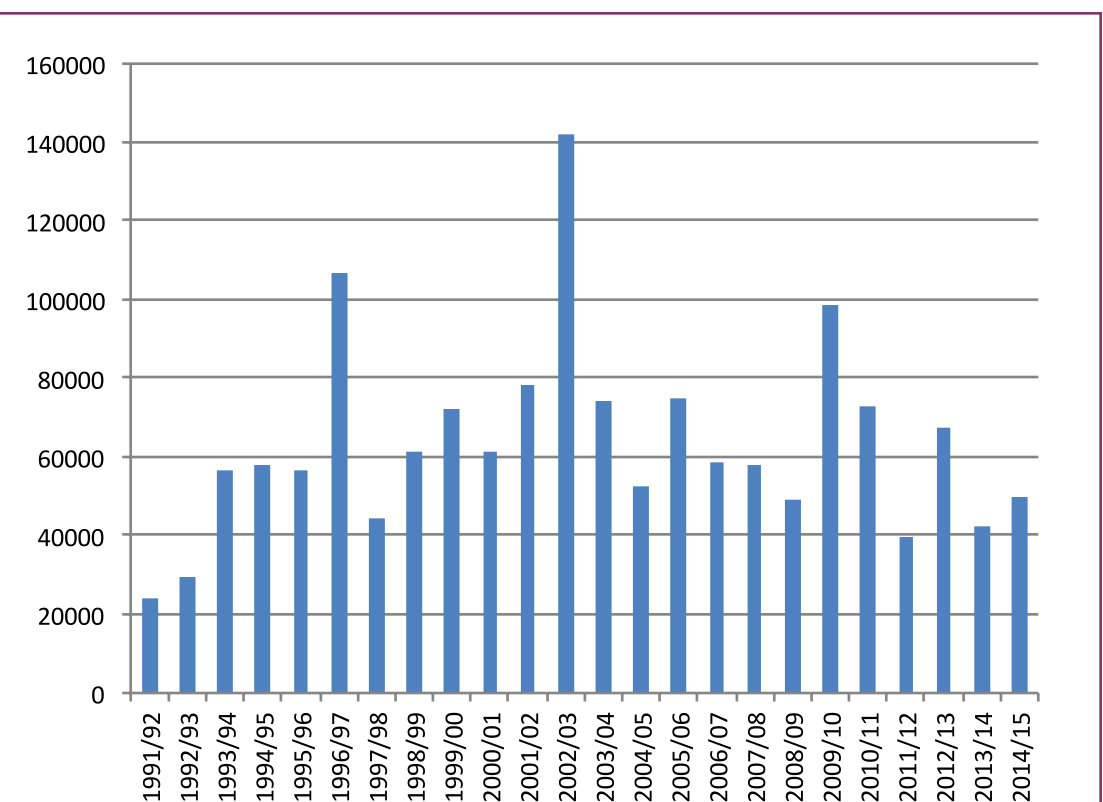
Het aantal **bergeenden** bereikte een piek in februari (4695 ex.), met de grootste aantallen langs de Beneden-Zeeschelde en nabijgelegen gebieden op Antwerpen-Linkeroever (in totaal 1230). In de Gentse Kanaalzone werden er tot 858 ex. geteld in januari. In de kuststreek bleken vooral aan de Westkust heel wat bergeenden te pleisteren met o.a. ruim 550 ex. in de IJzerbroeken (jan en feb) en 175 ex. in de IJzermonding (okt). De grootste groep aan de Oostkust bedroeg slechts 114 ex. in de Achterhaven van Zeebrugge (feb).

Met een wintermaximum van 50.000 exemplaren deed de **smient** het beter dan vorige winter. Tot bijna de helft van de Vlaamse winterpopulatie verbleef in de IJzerbroeken (meer dan 22.000 ex. in jan en feb). De aantallen in de Oostkustpolders waren ondermaats, behalve in februari toen in de regio bijna 12.500 ex. werden geteld. De belangrijkste pleisterplaats was opnieuw de Uitkerkse Polder (tot 6663 ex. in feb). De polders, schorren en havengebieden ten noorden van Antwerpen herbergden samen gemiddeld 6000 smienten in de periode november-februari (max. 6412 in feb). Op de meer inlands gelegen pleisterplaatsen zette de afname van de laatste jaren zich verder, met o.a. erg lage aantallen in de regio Gent (max. 1361 in feb).

De **krakeend** herstelde zich van de dip van vorige winter (tot ruim 11.500 ex. in januari). Slechts twee keer eerder werd de kaap van 11.000 overschreden. Toch lijkt het er op dat de jarenlange groei van de winterpopulatie grotendeels is stilgevallen. Langs de volledige Zeeschelde zaten alleen in januari meer dan 600 exemplaren (1229 ex.). Toen



Figuur 3. Evolutie van de wintermaxima van Canadese gans in Vlaanderen



Figuur 4. Evolutie van de wintermaxima van smient in Vlaanderen

pleisterden er wel veel krakeenden in enkele aanpalende gebieden, o.a. 443 in het poldergebied Kruibekke-Bazel-Rupelmonde en 180 in Heisbroek te Uitbergen. De piek langs de Zenne viel in februari (546 ex.). De soort was ook talrijk aanwezig in enkele gebieden met veel ondiepe plassen en vijvers, zoals het Midden-Limburgs Vijvergebied (ruim 800 in okt en nov), de Dijlevallei nabij Leuven (max. 520 in dec) en de Kuifeend te Oorderen (706 in okt). Langs de Grensmaas werden tot 844 ex. geteld in januari. In januari en februari werd ook een hoog niveau bereikt in de regio Gent, met als belangrijkste gebieden de Gentse Kanaalzone (resp. 716 en 662) en de Bourgoyen-Ossemeersen (resp. 374 en 362). In West-Vlaanderen was de soort traditioneel iets minder talrijk, met de grootste aantallen in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken (389 in feb).

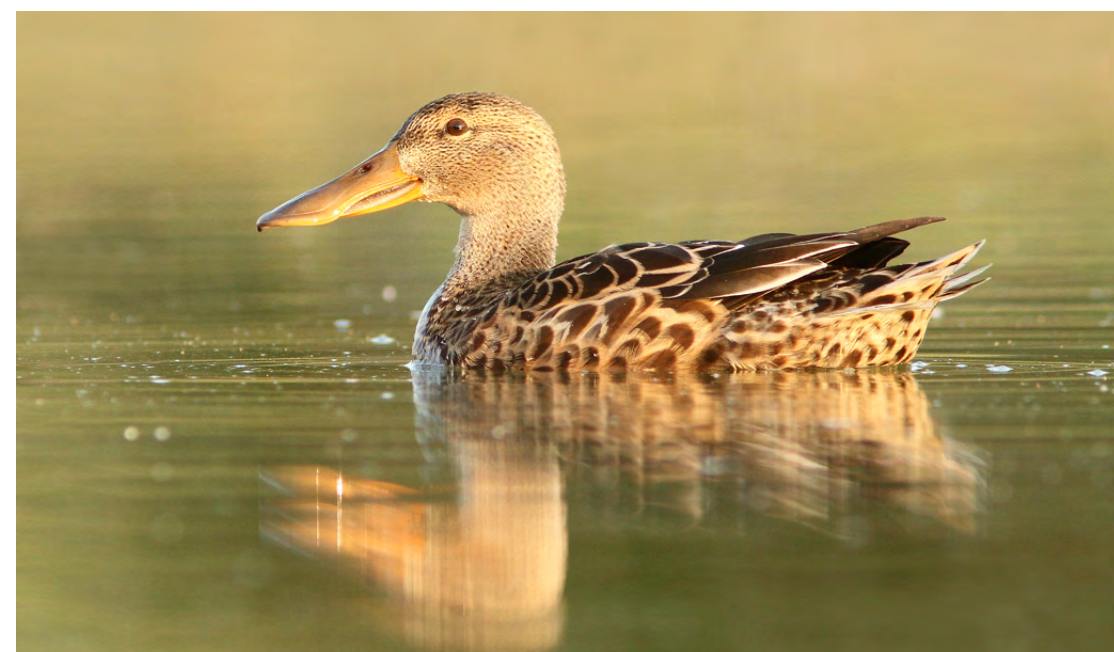
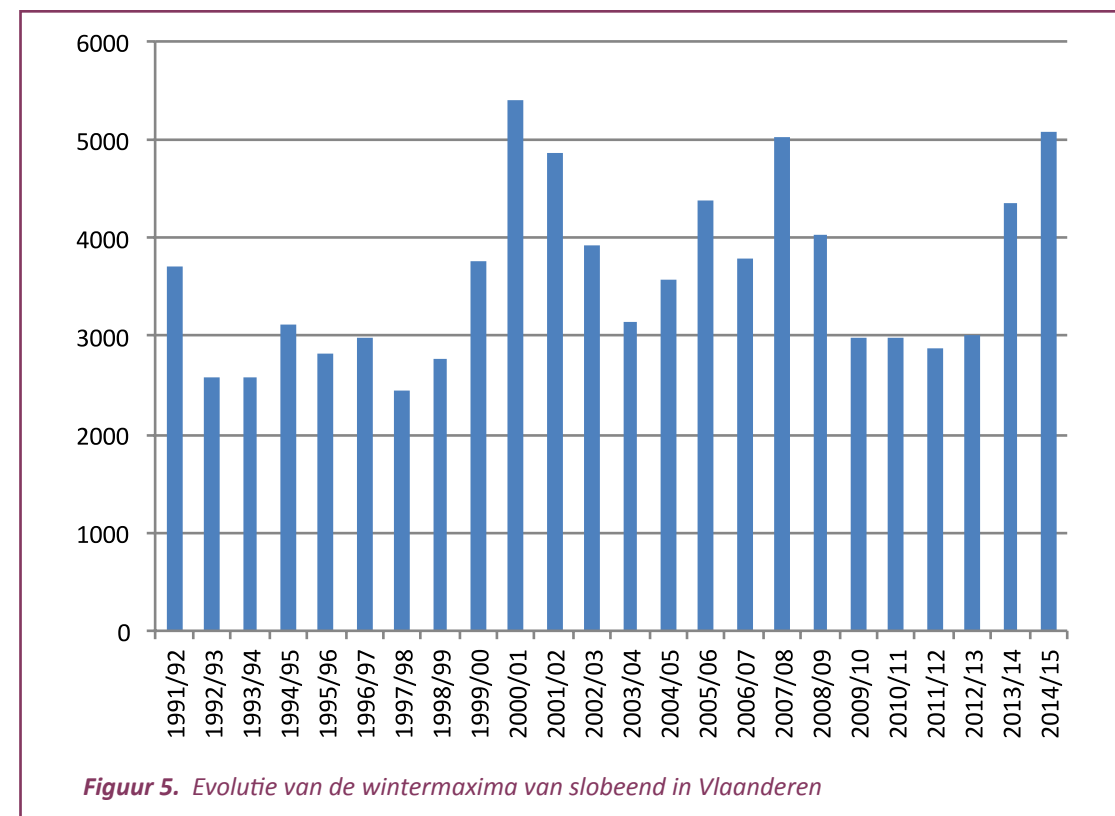
Het aantal **wintertalingen** lag hoger dan in vorige winter maar bedroeg nog altijd maar half zo veel als op het eind van de jaren '90 en begin 21ste eeuw. De soort deed het weer iets beter langs de Zeeschelde (tot 2063 in jan) en de zijrivieren Rupel (807 in jan), Zenne (957 in jan) en Durme (759 in feb). In het Blankaartgebied en de IJzerbroeken werd vooral in februari een hoog niveau gehaald (3376). De Oostkustpolders lieten in hun geheel nooit meer dan 1500 ex. optekenen, met de Uitkerkse Polder als belangrijkste gebied (629 in nov). Andere vermeldenswaardige concentraties kwamen voor op Bichterweerd te Dilsen-Stokkem (625 in dec), aan het Kluzendok in de Gentse Kanaalzone (resp. 500 en 520 in jan en feb) en in de Polders van Doel (502 in nov).

Van **wilde eend** werden er in de periode november-januari telkens iets meer dan 60.000 geteld. Daarmee bleef het wintermaximum ruim onder het niveau van voorgaande winters. De top vijf van belangrijkste gebieden is: de Viconia-kleiputten te Stui-vekenkerke (tot 2810 in okt), de Blankaart te Woumen (2165 in nov), de Verrebroekse Plassen (1926 in nov), de spaarbekkens van Kluzen (1800 in okt) en het Molsbroek te Lokeren (1720 in jan).

Met een maximum van 1116 ex. in februari bleef het aantal **pijlstarten** op hetzelfde lage niveau van vorige winters steken. Het rivierengebied in de regio Mechelen stak er opnieuw bovenuit, met o.a. resp. 228 en 268 ex. op de Rupel stroomopwaarts Boom in dec en feb, en respectievelijk 168 en 192 ex. op de Zenne in oktober en februari. In andere gebieden werden bijna nooit meer dan enkele tientallen exemplaren geteld.

Voor de derde keer sinds het begin van de watervogeltellingen overschreed het wintermaximum van **slobeend** de kaap van 5000 exemplaren (5085 in nov). Net als vorige win-

ter pleisterden opnieuw grote aantallen in het Antwerpse Linkeroevergebied: tot 1737 in november, waarvan 693 op de Verrebroekse Plassen en 371 op Blokkesdijk. Het maximum in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken bedroeg 837 in oktober. Opvallend waren ook de vele slobeenden in de Dijlevallei ten zuiden van Leuven (in totaal 609 in dec).



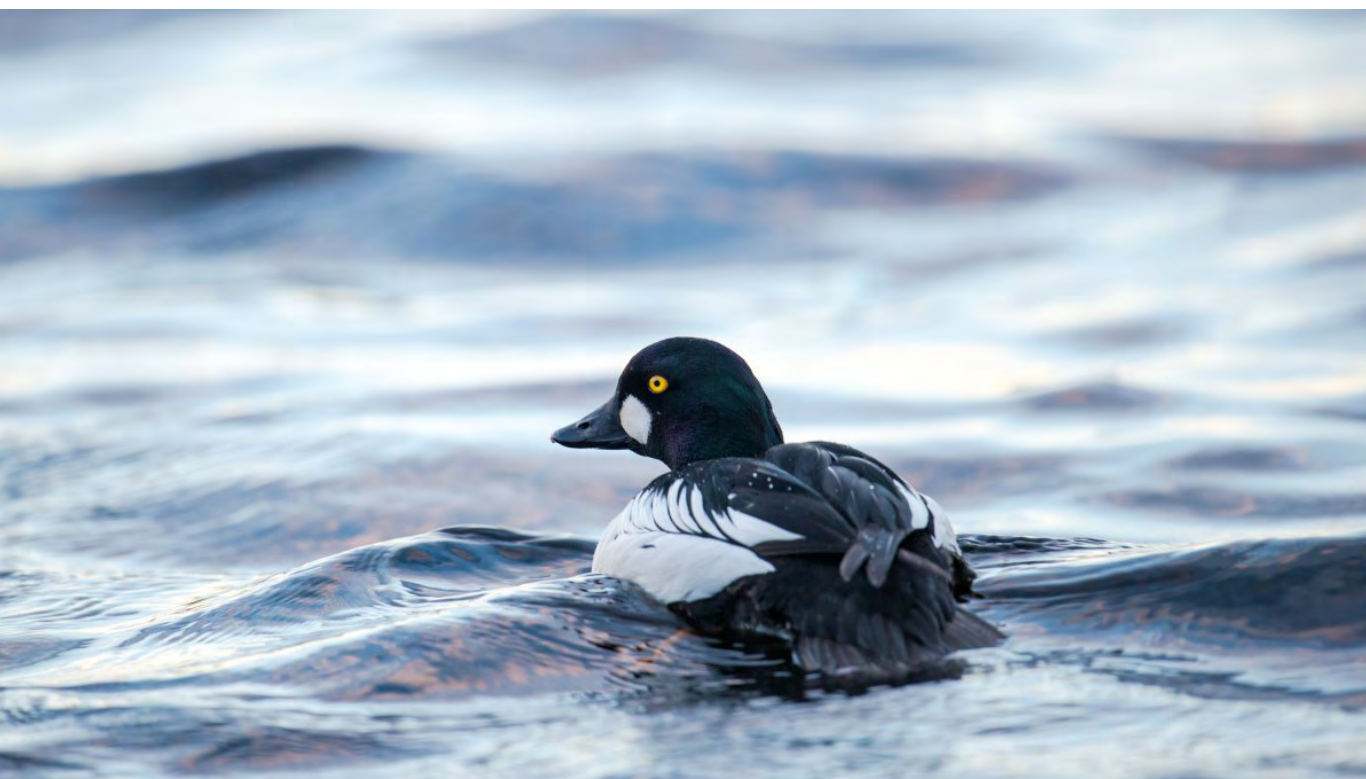
Slobeend - Koen Devos

Duikeenden en zaagbekken

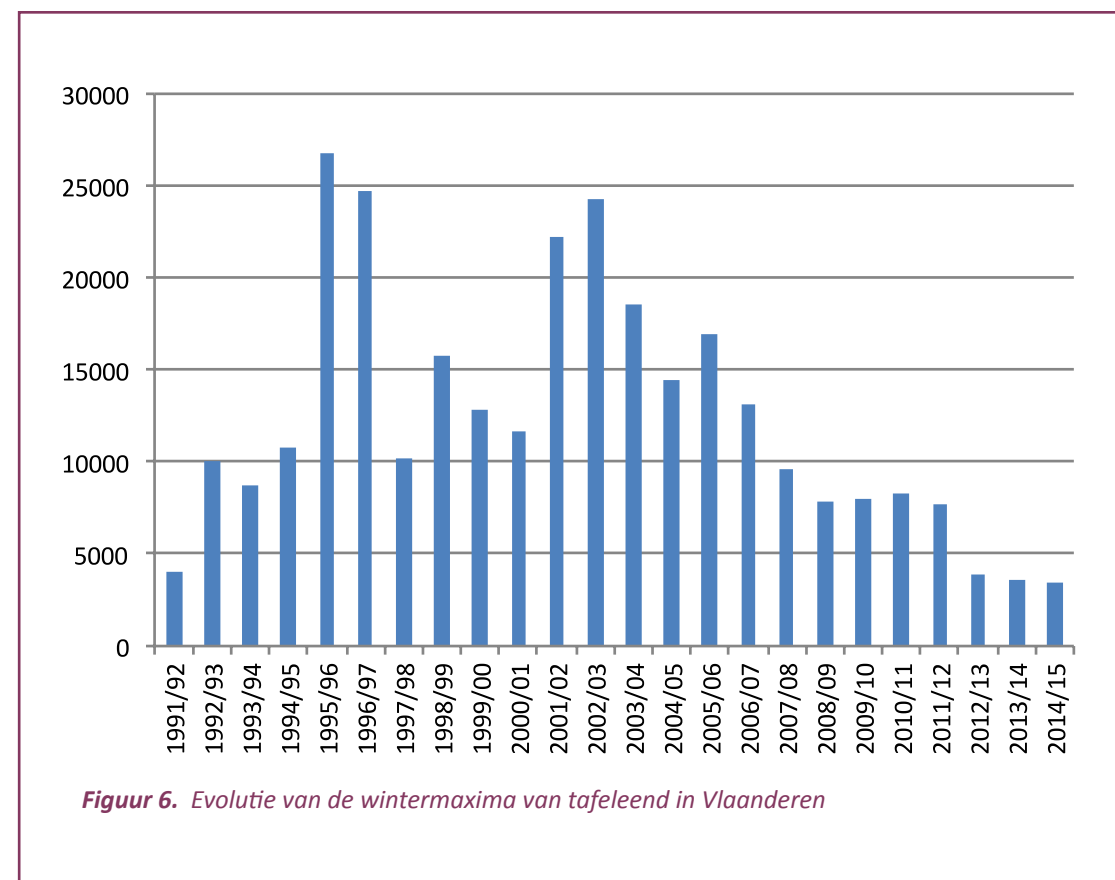
Opnieuw werden minder **tafeleenden** geteld dan in vorige winters en daarmee zette de lange termijnafname verder door. Grote groepen komen in Vlaanderen nog amper voor. In slechts een 10-tal gebieden werden meer dan 100 exemplaren geteld. De belangrijkste waren Wijvenheide te Zonhoven (tot 613 in nov), De Gavers te Harelbeke (277 in dec) en Hombeek bij Mechelen (218 in dec).

Het is voor het eerst sinds 1992/93 dat de winterpiek van **kuifeend** onder de 11.000 exemplaren bleef, ook al is zeker nog geen sprake van een blijvende afname zoals bij de tafeleend. Grotere groepen werden genoteerd op de spaarbekkens van Kluizen (950 in dec) en Woumen-Merkem (508 in nov), Wijvenheide te Zonhoven (510 in nov), de Bovenschelde tussen Gavere en Ename (474 in jan) en De Gavers te Harelbeke (452 in dec).

Het wintermaximum van **brilduiker** in Vlaanderen bleef onder de 200 exemplaren en dat is geleden van begin de jaren '90. Het belangrijkste overwinteringsgebied blijft de vallei van de Grensmaas met resp. 63 en 66 ex. in januari en februari, gevolgd door de Spuikom van Oostende (27 in jan), de Netevallei te Lier-Duffel (24 in nov) en de Hoge Dijken te Roksem (23 in jan-maa).



Brilduiker - Lars Soerink/Vilda



Figuur 6. Evolutie van de wintermaxima van tafeleend in Vlaanderen

Net als vorige winter werden heel weinig **grote zaagbekken** geteld (max. 95 in januari). De aantallen van deze soort zijn in de loop van de laatste 20 jaar meer dan gehalveerd. Groepen van meer dan 10 ex. bleven beperkt tot de Netevallei te Lier-Duffel (24 in jan), Klauwenhof te Aldeneik (21 in feb) en Blokkesdijk bij Antwerpen (11 in feb).

Tegenwoordig worden in Vlaanderen meer **nonnetjes** geteld dan grote zaagbekken (tot 113 in feb), een verhouding die voorheen helemaal anders was. De vallei van de Grensmaas met zijn vele grindplassen spande de kroon met in februari een totaal van 62 exemplaren. Op Antwerpen-Linkeroever werden in januari bijna 30 ex. geteld. Belangrijke pleisterplaatsen hier waren de Verrebroekse Plassen (10 in dec) en Prosperpolder (13 in jan). In de rest van Vlaanderen waren waarnemingen eerder schaars (o.a. 9 ex. op De Maat in Mol in feb).

Bleshoenders

Gemiddeld genomen situeerden de aantallen van **meerkoet** zich op hetzelfde niveau van voorgaande winters. De grootste groepen werden gesignaleerd op De Kuifeend te Oorderen (1259 in okt) en Klauwenhof te Aldeneik (944 in dec).

De sterk afnemende trend van **waterhoen** vanaf 2000 lijkt de laatste winters tot stilstand gekomen. Met een maximum van bijna 5500 ex. in januari deed de soort het weer iets beter dan de twee voorgaande winters. Waterhoentjes komen nog verspreid voor over geheel Vlaanderen maar grote groepen zijn relatief zeldzaam geworden. De grootste aantallen werden genoteerd langs een aantal rivieren zoals de Dender (in totaal 406 in dec), de Leie tussen Kortrijk en Sint-Eloois-Vijve (235 in dec) en de Zenne (231 in dec).

Steltlopers

Ondanks een algemene aantalsafname in Noordwest-Europa, houdt de kleine winterpopulatie van **scholeksters** in Vlaanderen stand (ruim 2500 ex. in februari en maart). De grootste aantallen pleisterden traditioneel aan de Westkust (De Panne-Westende) met een maximum van 1412 in februari. Aan de Middenkust (Westende-De Haan) werden tot 570 ex. geteld in oktober. Aan de Oostkust doet de soort het niet zo goed en kwamen de aantallen niet hoger dan 638 ex. in januari. Buiten onze Noordzeekust werden in de winterperiode alleen langs de Beneden-Zeeschelde kleine aantallen scholeksters genoteerd (110-130 in november-januari). In maart verschenen gewoontetrouw opnieuw grotere groepjes in het diepere binnenland, nabij gekende broedgebieden; o.a. 135 ex. te Minderhout en 66 in het Turnhouts Vennengebied.

Tijdens de wintermaanden werden tussen 250 en 300 **kluten** geteld, oplopend tot 550 in maart. Die zaten bijna allemaal op de slikken van de Beneden-Zeeschelde en aanpalende poldergebieden nabij Doel. Aan de Oostkust (Zwin, Zeebrugge) waren de aantallen gering (max. 23 in januari).

Het hoogste aantal **goudplevieren** werd geteld in januari (ruim 4500). Net als vorige winter lag het zwaartepunt van de verspreiding in de westelijke kustpolders en de IJzervalley. Grote groepen werden gezien in de polders nabij Slijpe (1580 in nov), in De Moe-



Meerkoet - Glenn Vermeersch

ren bij Veurne (1500 in dec), in de Handzamevallei tussen Beerst en Vlad slo (1845 in jan) en in de IJzerbroeken (2500 in feb). De aantallen aan de Oostkust bleven opvallend laag. Met uitzondering van november bleven de maandtotalen daar onder de 500 exemplaren. In het haven- en poldergebied van Antwerpen-Linkeroever werden maximaal 368 ex. geteld in november.

Er werden erg weinig **zilverplevieren** geteld deze winter: maximum 126 in januari, het laagste niveau in meer dan 30 jaar. Op de hoogwatervluchtplaats aan de IJzermonding te Nieuwpoort werden tot 89 ex. genoteerd in januari en februari. Aan de Middenkust liepen de aantallen op tot maximum 21 in januari. Aan de Oostkust bleef het Zwin de belangrijkste pleisterplaats (tot 26 in dec) maar de hoge aantallen van 20 jaar geleden (tot meer dan 200) zijn verleden tijd.

Ondanks het zachte winterweer steeg het aantal getelde **kieviten** nooit boven 35.000 uit. De Kustpolders herbergden de grootste aantallen, met in november een totaal van ruim 20.500 exemplaren (ca. 60% van de Vlaamse totaalaantallen). Aan de Westkust

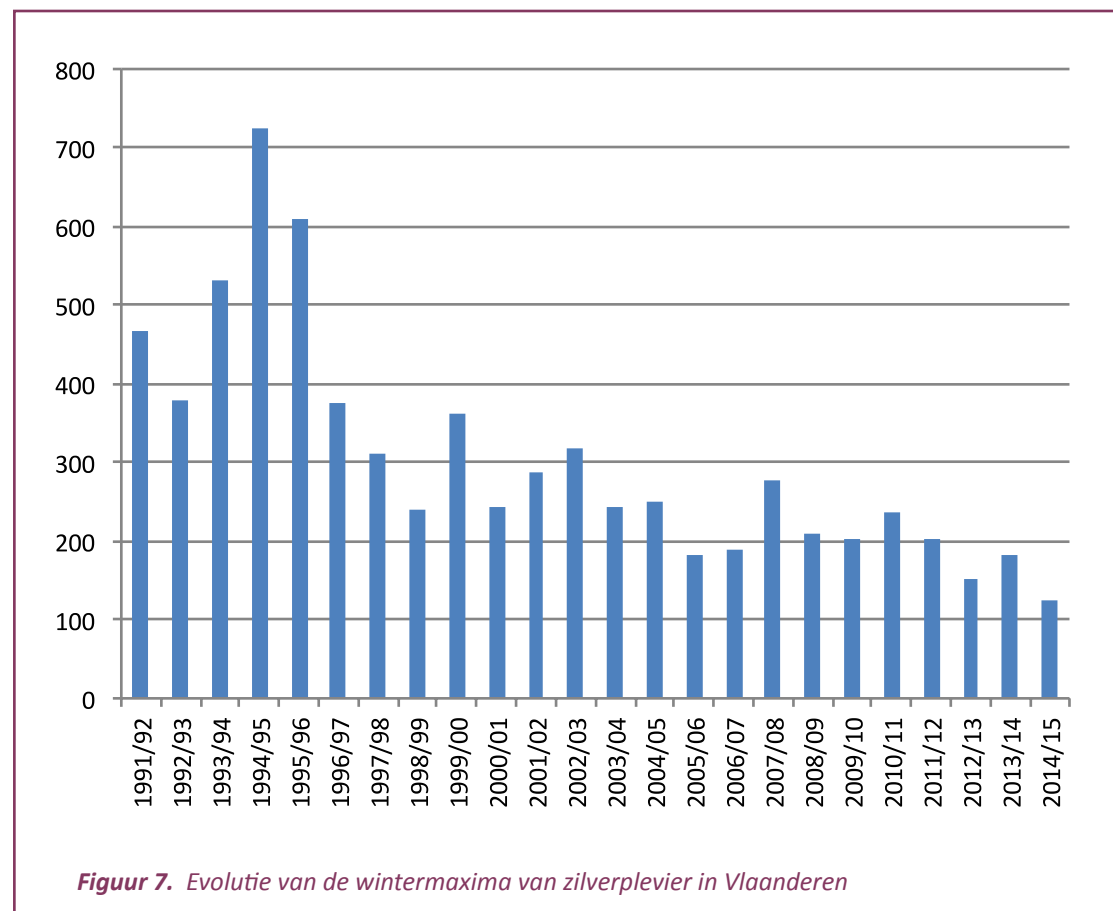
werden grote groepen gezien in de IJzerbroeken (tot 6072 in feb), de Handzamevallei (3390 in jan) en De Moeren (2000 in nov). Aan de Oostkust staken de Achterhaven van Zeebrugge (4053 in feb) en de Uitkerkse Polder (3751 in dec) er bovenuit. Het hoogste aantal aan de Middenkust betrof ruim 2000 ex. in de Polders nabij Slijpe (nov). In de periode oktober-januari zaten ook veel Kieviten in het polder- en havengebied van Antwerpen-Linkeroever (max. 6104 in nov). In gebieden in het binnenland werden zelden meer dan enkele honderden exemplaren geteld, o.a. 1190 ex. in de Bourgoyen-Ossemeersen te Drongen (dec).

De hoogwatertellingen aan de kust leverden voor **drieteenstrandloper** een onvolledig resultaat op, met als maandmaxima resp. 204 en 246 ex. in januari en februari. Losse waarnemingen bij laag water toonden aan dat op bepaalde ogenblikken veel meer exemplaren op de Vlaamse stranden verbleven (o.a. 750 ex. bij De Panne op 30/12).

Met nog geen 1700 **bonte strandlopers** in februari werd het laagste wintermaximum opgetekend in meer dan 20 jaar. Buiten de IJzermonding en aanpalende stranden aan



Drieteenstrandloper - Koen Devos



West- en Middenkust (tot ruim 1500 ex. in feb) is de soort erg schaars geworden. Aan de Oostkust werden maximaal 117 ex. geteld in februari. Langs de Zeeschelde en Rupel bleven de aantallen beperkt tot hooguit enkele tientallen.

Voor het eerst sinds 2008/09 werden er nog eens op een telling meer dan 1000 **kemp-hanen** geteld in Vlaanderen (1039 in feb). Dat was vooral te danken aan de grotere aantallen in de overstroomde IJzerbroeken (in totaal 829 ex.). In de rest van Vlaanderen was de soort gedurende de ganse winter opvallend schaars. In de Oostkustpolders werden alleen in december iets meer dan 100 ex. geteld. Ook de grote aantallen in de regio Gent lijken helemaal verdwenen (max. 90 in de Bourgoyen-Ossemeersen in feb). Daartegenover staat een positieve trend op Antwerpen-Linkeroever, met deze winter een maximum van 112 ex. in december.

Tijdens de maarttelling was er nergens sprake van opvallende aantallen doortrekkende **grutto's**. In een 7-tal gebieden werden groepjes van 100 tot bijna 200 exemplaren opgemerkt, o.a. de Uitkerkse Polder, de Schorreweide te Oudenburg, Putten West te Verrebroek en het Turnhouts Vennengebied.

Het aantal **wulpen** (tot bijna 7900 in februari) bleef weliswaar onder het zeer hoge niveau van vorige winter maar lag nog steeds in de lijn van de vastgestelde toename tijdens de laatste 5 tot 10 jaar. De Kustpolders lieten een totaal optekenen van 4591 in januari en 4682 in februari, met grote groepen in de IJzerbroeken (890 in feb), de Waleweiden te Schore (960 in nov) en de Uitkerkse Polder (854 in jan). Vooral in februari werden opvallend veel wulpen geteld in het polder- en havengebied van Antwerpen-Linkeroever (ruim 1800 waarvan 822 op Putten-West).

In de winterperiode is de **tureluur** hoofzakelijk een soort van getijdengebieden. Het wintermaximum voor Vlaanderen bedroeg 458 ex. in maart. In de kustgebieden leverden tellingen alles samen meestal 120 tot ruim 150 exemplaren op, met de IJzermonding als belangrijkste pleisterplaats (max. 148 in maart). Langs de Beneden-Zeeschelde pleisterden er in december 204 exemplaren.

Regelmatig werden langs de Vlaamse kust tussen 750 en 800 **steenlopers** geteld, maar bij dit cijfer moet rekening gehouden worden met belangrijke hiaten aan de Oostkust. In december werden amper 340 ex. geteld maar toen speelde de stormachtige wind de tellers parten. Het hoogste aantal op de hoogwatervluchtplaats te Nieuwpoort betrof 316 ex. in februari. Aan de Middenkust (Westende-De Haan) noteerde men vooral in oktober en november veel steenlopers (resp. 562 en 583). Tellers aan de Oostkust kwamen niet verder dan een (onvolledig) totaal van 92 ex. in januari.

Meeuwen

Meeuwen worden slechts facultatief meegeteld tijdens de watervogeltellingen. Zeker in regio's waar heel veel meeuwen overwinteren (zoals de kustregio's) zijn de getelde aantallen sterk onvolledig. Dit blijkt ook uit de hoogste maandtotalen voor Vlaanderen die maar een fractie uitmaken van de werkelijk aanwezige winterpopulaties: 21.427 kokmeeuwen, 2347 zilvermeeuwen, 2263 stormmeeuwen en 185 kleine mantelmeeuwen.

Dankwoord

We danken in de eerste plaats opnieuw de regionale coördinatoren die de tellingen op regionaal vlak in goede banen leiden: Kristof Goemaere, Dirk Vanhoecke, Marc De Ceuninck, Frank De Scheemaeker, Geert Spanoghe, Walter De Smet, Walter Hamelinck, Luc Vandeghinste, Dimitri Van de Populiere, Joris Everaert, Luc Favijs, Bjorn Tytgat, Karel Helsen, Jean Kiebooms, Joost Reyniers, Ludo Benoy, Jef Sas, Jef Mangelschots, François Bartholomeeusen, Luc Hendrickx, Roy Hendrix, Jan Gabriëls en Marcel Jonckers. Eckhart Kijken en Christine Verscheure zorgden traditiegetrouw voor de coördinatie van de gebiedsdekkende ganztellingen in de volledige Oostkustpolders. Het zijn echter vooral de meer dan 300 tellers die er voor gezorgd hebben dat de watervogelwinter 2014/15 opnieuw een groot succes werd. Allen hartelijk bedankt!

Referentie

Devos K. & Onkelinx T., 2013. Populatieschattingen en trends van overwinterende watervogels in Vlaanderen, periode 1991/1992 – 2012/2013. Natuur.oriolus 79: 113-130.

Algemene Broedvogels Vlaanderen (ABV): nieuwe cijfers en trends

Glenn Vermeersch & Thierry Onkelinx (INBO) - Iwan Lewylle (Natuurpunt Studie)



Bosrietzanger - Glenn Vermeersch

In het najaar wordt traditioneel werk gemaakt van de trendanalyse van de op dat moment beschikbare ABV-data. Door de inspanningen van de INBO-statistici is de verwerking helemaal geautomatiseerd en kan ze dus vrij snel worden uitgevoerd. Net zoals vorig jaar (zie Vogelnieuws 23) presenteren we hier een samenvatting van het lijvige analyse-rapport (Tabel 1).

Tabel 1: Aantal teruggemelde vogels van een bepaalde leeftijd (2KJ tot 5 KJ) per jaar

Legende: Trend= verandering in indexwaarde tussen de periode 2007-2009 en 2013-2015, Sign.: <significante afname, >significante toename, (<) mogelijk significante afname, maar gegevens nog niet toereikend, (>) mogelijk significante toename, maar gegevens nog niet toereikend, S= Stabiele Trend, NS niet significant, EU lang= gecombineerde langetermijntrend (1980-2013) voor 23 Europese lidstaten, EU kort = gecombineerde kortetermijntrend (1990-2013) voor 23 Europese lidstaten. De Europese data zijn beschikbaar op www.ebcc.info

De trend die in Tabel 1 wordt weergegeven is het procentuele verschil in indexwaarde tussen de eerste cyclus (2007-2009) en de laatste cyclus (start in 2013). Aangezien sinds december 2014 nog heel wat nieuwe gegevens werden ingevoerd, kunnen die cijfers nog behoorlijk verschillen. De richting van de waarden (toename, afname, stabiel) is echter slechts in uitzonderlijke gevallen gewijzigd.

Vaak krijgen we op INBO de vraag waarom de trends van soorten waarvan jullie op het terrein overduidelijk aanvoelen dat ze afnemen niet significant zijn. Een voorbeeld in de nieuwe reeks cijfers in Tabel 1 is de grauwe vliegenvanger. Die lijkt fors af te nemen (-44,8%), maar het cijfer is wetenschappelijk niet significant. De oorzaak hiervoor moet wellicht precies in die forse afname gezocht worden. Grauwe vliegenvangers worden stilaan dermate schaars dat ze nog maar in een klein percentage van de steekproefhokken worden vastgesteld. De steekproefgrootte wordt dus steeds kleiner. Bovendien betreft het een soort die zich erg onopvallend gedraagt en die aldus vaak gemist wordt tijdens de punttellingen. Het is voor alle soorten interessant om ook naar de Europese cijfers te kijken. Die cijfers wijken geregeld af, maar toch zal je zien dat de richting van de trend vaak gelijk loopt aan de Europese korte termijntrend.



Grauwe vliegenvanger - Koen Devos



Spotvogel - Glenn Vermeersch

Soort	Trend	Sign.	EU Lang	EU Kort
Bergeend	-13,0	NS	74	31
Blauwborst	46,1	NS	-30	17
Boerenzwaluw	-41,0	NS	-16	-20
Bonte vliegenvanger	19,4	NS	-22	-9
Boomklever	6,9	S	89	5
Boomkruiper	-14,5	NS	-6	12
Boomleeuwerik	50,9	NS	5	-7
Boompieper	3,7	S	-52	-6
Bosrietzanger	-3,8	S	14	6
Buizerd	18,1	NS	101	-2
Canadese gans	14,1	NS	-	-
Cetti's zanger	-82,5	<	417	-18
Dodaars	-7,7	S	-7	-5
Ekster	1,6	S	-3	-4
Fazant	6,6	S	44	5
Fitis	-26,6	<	-35	-12
Fuut	-38,0	NS	6	-17
Gaai	-8,5	S	30	9
Geelgors	-8,5	S	-44	-8
Gekraagde roodstaart	28,2	NS	28	41
Gele kwikstaart	-6,6	S	-51	20
Gierzwaluw	-0,7	S	-11	-7
Goudhaan	-51,5	<	-51	-36
Grasmus	-3,5	S	18	-4
Graspieper	-42,2	NS	-68	-24
Grauwe gans	73,5	NS	-	-
Grauwe vliegenvanger	-44,8	NS	-46	0
Groene specht	-26,6	<	50	1
Groenling	15,2	NS	14	-9
Grote bonte specht	34,3	>	68	13
Grote lijster	-40,4	<	-31	6
Grutto	-39,3	NS	-49	-29
Heggenmus	-22,9	<	-39	-8
Holenduif	-9,9	S	26	2
Houtduif	0,7	S	113	20
Huismus	-22,7	NS	-64	-8
Huiszwaluw	-17,7	NS	-22	-5
Kauw	30,2	NS	34	4
Kievit	-48,6	<	-55	-21
Kleine karekiet	-8,8	S	-10	-10
Kneu	-32,4	NS	-67	-18
Koekoek	-6,0	S	-23	-4
Koolmees	-0,9	S	21	9
Kuifeend	114,3	NS	-	-
Kuifmees	-27,5	<	-51	-9
Matkop	-45,1	<	-69	-33
Meerkoet	7,2	S	31	2
Merel	-4,5	S	24	2
Nachtegaal	3,3	S	-63	12
Nijlgans	53,8	NS	-	-
Patrijs	-38,9	<	-94	-33
Pimpelmees	2,3	S	29	7
Rietgors	3,9	S	-39	-24
Rietzanger	-17,1	NS	2	4
Ringmus	-38,6	NS	-55	10
Roodborst	-21,9	<	5	-9
Roodborsttapuit	72,0	NS	19	-29
Scholekster	-7,0	S	-7	-26
Sperwer	8,2	S	-4	-27
Spotvogel	-22,3	NS	-37	2
Spreeuw	-22,0	NS	-59	-5
Sprinkhaanzanger	-54,6	NS	-61	-22
Staartmees	-41,9	<	34	-15
Stadsduif	-45,6	NS	-	-
Tijftjaf	6,5	S	91	-18
Torenvalk	-29,3	NS	-31	-4
Tortel	-58,3	<	-78	-29
Tuinfluter	-31,3	<	-20	
Turkse tortel	-21,2	NS	89	33
Veldleeuwerik	-16,6	<	-52	-13
Vink	9,6	S	7	-4
Waterhoen	-38,8	<	-27	-25
Wielewaal	-5,2	S	17	7
Wilde eend	-0,4	S	62	12
Winterkoning	-25,0	<	20	-12
Witte kwikstaart	-7,5	S	-22	-14
Wulp	55,2	NS	-42	-5
Zanglijster	-17,2	<	-7	3
Zwarte kraai	22,4	>	13	-4
Zwarte mees	-46,7	<	-7	-1
Zwarte roodstaart	-14,3	NS	58	1
Zwarte specht	-1,5	S	106	4
Zwartkop	16,7	(>)	146	29

ABV- data nu ook gebruikt voor Europese broedvogelatlas en Vlaamse Rode Lijst

De ABV-gegevens waarop dit overzicht gebaseerd is werden, samen met de Waalse monitoring-gegevens, bezorgd aan de medewerkers van EBCC (European Bird Census Council). Ze zullen gebruikt worden om de kaarten van de nieuwe Europese broedvogelatlas (te verschijnen in 2020) te vervolledigen.

Bovendien worden de gegevens momenteel ook geanalyseerd in functie van de nieuw te verschijnen Rode Lijst van vogels in Vlaanderen. Zo zie je maar dat jullie telwerk erg veel toepassingen kent! De nieuwe Rode Lijst wordt afgewerkt in 2016 en zal zeker ook besproken worden in een nummer van Vogelnieuws.

Invoer data

Zoals steeds willen we alle medewerkers bij deze nog eens oproepen je data zo snel als kan in te voeren via <http://broedvogels.inbo.be>. Jullie gegevens worden permanent gebruikt én zijn erg nuttig, dit kan niet voldoende benadrukt worden!

Dankwoord

Naar goede gewoonte is het niet meer dan normaal om alle medewerkers, tellers en regionale coördinatoren hartelijk te danken voor hun volgehouden medewerking aan dit project!

Nieuw beheerplan Kalmthoutse Heide is verschenen

In het najaar van 2015 verscheen het lijvige nieuwe beheerplan voor de Kalmthoutse Heide. Dit nieuwe plan kwam er naar aanleiding van de grote heidebrand van 2011. Het plan bestaat uit verschillende deelrapporten. De conclusies en aanbevelingen van het in de periode 2010-2014 bij INBO lopende onderzoek naar de effecten van begrazing op grondbroedende vogelsoorten werden in dit rapport geïntegreerd. De onderzoeksresultaten werden vertaald naar concrete beheermaatregelen (plaggen, timing van begrazing enz...) die kunnen ingezet worden op het terrein om soorten als boomleeuwerik en roodborsttapuit nog meer kansen te bieden. Zodra het beheerrapport wettelijk werd bekrachtigd, zal het integraal beschikbaar zijn op de website van INBO.

De resultaten van het INBO-onderzoek op de Kalmthoutse Heide kenden bovendien nog een tweede vertaling naar een groter publiek. In het naslagwerk 'Handboek voor beheerders – Europese natuurdoelstellingen op het terrein, Deel 2. Soorten' werden eveneens concrete en toepasbare aanbevelingen geformuleerd om broedvogels kenmerkend voor (droge) heidegebieden in stand te houden.



‘Zeevogel uit het sop gelicht’: grote jager

Nicolas Vanermen - Eric W.M. Stienen - Wouter Courtens - Marc Van de walle - Hilbran Verstraete

De grote jager heeft een donkerbruin verenkleed, met net onder de vleugeltoppen - op de basis van de handpenen - een opvallend grote witte vlek. De soort doet qua vliegbeeld enigszins denken aan een grote meeuw, maar dan met een opvallend zwaar lichaam, doorhangende buik en bredere vleugels. Dit typische vliegsilhouet leverde de soort haar bijnaam ‘vliegende ton’ op. Hoewel ze ook in staat zijn om zelf prooien te vangen, zijn jagers vooral gekend omwille van hun kleptoparasiterend gedrag, waarbij ze andere zeevogels door intense achtervolging dwingen hun zelf gevangen voedsel los te laten of uit te braken. Geen jagers dus maar rovers.

Internationale context

Met een totale populatie van niet meer dan 16.000 broedparen is de grote jager een op wereldschaal vrij zeldzame zeevogel. Nochtans is de soort in de loop van de 20ste eeuw enorm toegenomen. De populaties op Faeröer en Shetland werden doorheen de 19e eeuw als gevolg van intensieve vervolging op de rand van uitsterven gebracht, en telden op een bepaald moment nog slechts 9 paar in Shetland (1861) en 4 paar in de Faeröer (1897) (Hamer 2001). Daarbuiten broedde grote jager enkel nog op IJsland, alwaar vervolging minder van tel was en de populatie wellicht altijd op



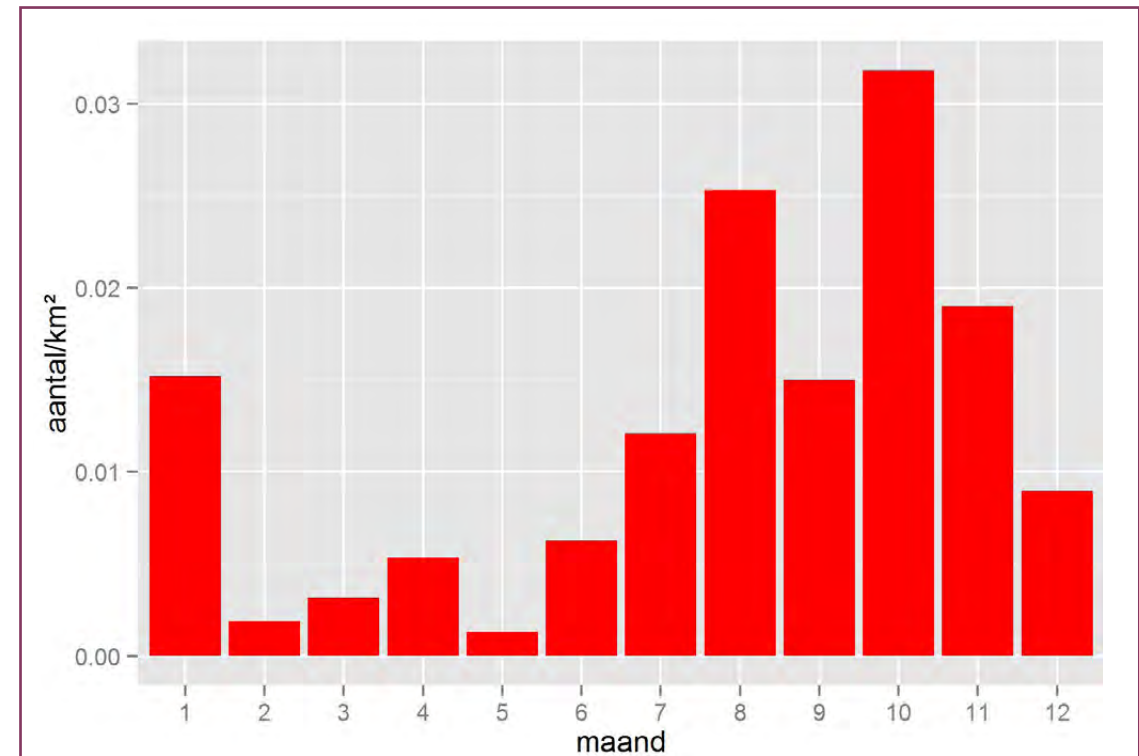
Grote jager - Yves Adams/Vilda.

het niveau van een paar duizend broedparen is gebleven. Met dank aan toegenomen bescherming groeide de populatie vanaf de eeuwwisseling terug aan, verspreidde de soort zich vanaf 1915 vanuit Shetland over de noordelijke Britse eilanden, en koloniseerde na 1970 ook Noorwegen, Bear Island, Jan Mayen, Hopen, Spitsbergen & Noord-Rusland (Furness 1987).

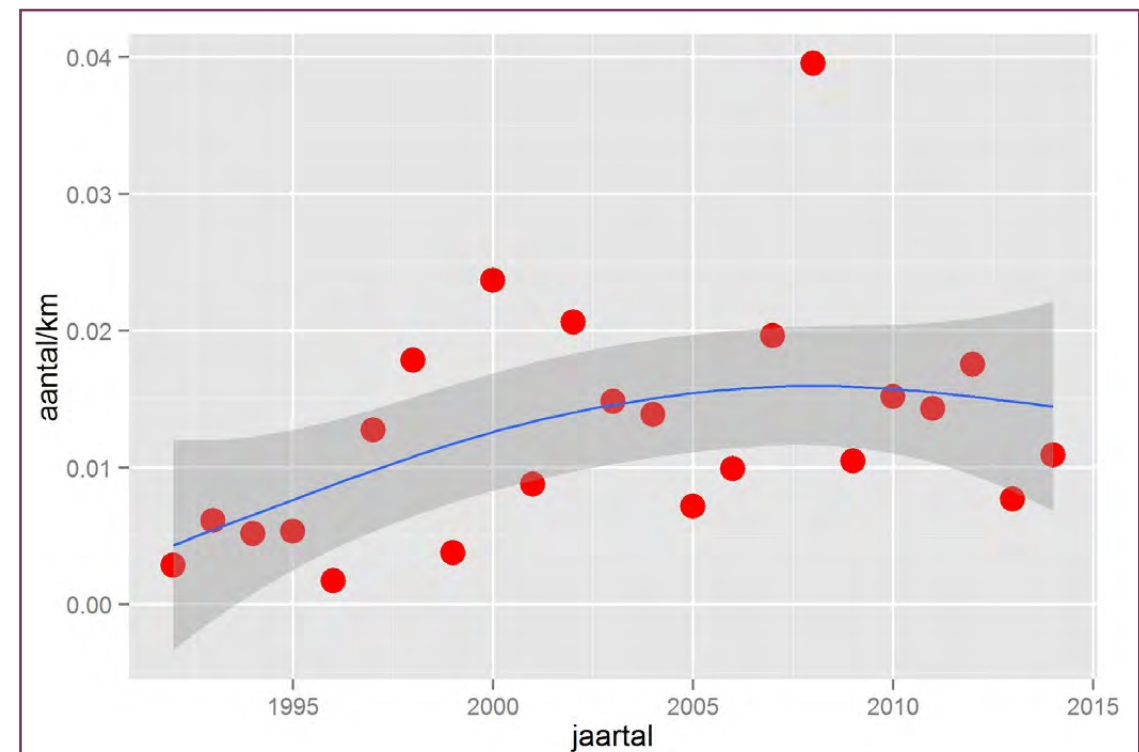
De zuidwaartse trek van grote jager komt reeds op gang in juli, wanneer prospecterende subadulte vogels de broedgebieden verlaten, gevolgd door de eerste juvenielen en mislukte broedvogels in augustus. Pas in de loop van september verlaten adulte en juveniele vogels massaal de broedgronden (Furness 1987). Naar schatting 40-100% van de wereldpopulatie trekt jaarlijks door de Noordzee (Stienen et al. 2007), getuige de soms hele grote dag-aantallen die langs Cap Gris-Nez worden gezien. Zo werd op 2 oktober 2005 afgeklokt op een absoluut record van 2411 zuidwaarts vliegende grote jagers, ofwel 5% van de wereldpopulatie (www.trektellen.nl). Tijdens de eerste levensjaren verspreiden grote jagers zich over de Noord-Atlantische Oceaan. Ze bereiken hun maximale dispersie in hun 3e kalenderjaar, met een pelagische verspreiding die zuidelijk reikt tot de evenaar in het winterhalfjaar, en noordelijk tot en met Groenland, Spitsbergen en noordelijk Rusland in het zomerhalfjaar (Furness 1987). Pas vanaf hun 5e kalenderjaar vertonen ze sterke gebondenheid aan de koloniegonden in de zomer, en migreren ze in de winter over veel kortere afstanden en over het algemeen niet verder dan Zuidwest-Europa. Uit ringterugmeldingen blijkt overigens dat naar schatting de helft van de IJslandse broedvogels tot voor de Noord-Amerikaanse kusten trekken, terwijl Britse broedvogels voor het overgrote deel langs de oostkant van de Atlantische Oceaan blijven. In de Noordzee zijn de aantallen in het broedseizoen geconcentreerd rond Shetland en Orkney, en is de soort het meest wijd verbreid in augustus. In de winter zijn de dichtheden grote jager in de Noordzee zeer laag (Hamer 2001).

Grote jager in het Belgisch deel van de Noordzee

In het Belgisch deel van de Noordzee is de grote jager jaarrond heel schaars, met echter wel een uitgesproken seizoenal patroon. In de maanden februari tot en met juni zijn de dichtheden het laagst (0,002-0,006 vogels / km²). Van juli tot en met januari liggen de aantallen een pak hoger met een piek in oktober (0,032 vogels / km²) (zie Figuur 1). Een 'distance'-analyse (Buckland et al. 2001) op basis van gegevens verzameld in de periode 2001-2007 leert ons dat er zich in oktober gemiddeld 194 grote jagers op ons deel van de Noordzee bevinden (Vanermen et al. 2013), wat neerkomt op een half procent van de totale wereldpopulatie. De verspreiding in het Belgisch deel van de Noordzee is vrij homogeen, hoewel het ondiepe water vlak voor de kust duidelijk wordt gemeden (< 12 km) (Figuur 3). Ondertussen worden door het INBO reeds meer dan 20 jaar zeevogels geteld, en hoewel de waargenomen aantallen sterk variëren van jaar tot jaar hebben zich over de totale periode geen noemenswaardige veranderingen in aantallen voorgedaan (Figuur 2).



Figuur 1. Seizoenaal patroon van waargenomen dichtheden grote jager (n/km²) op het Belgisch deel van de Noordzee op basis van telresultaten verzameld in de periode 1992-2014.



Figuur 2. Lange-termijn verloop in de aantallen waargenomen grote jagers in het Belgisch deel van de Noordzee.

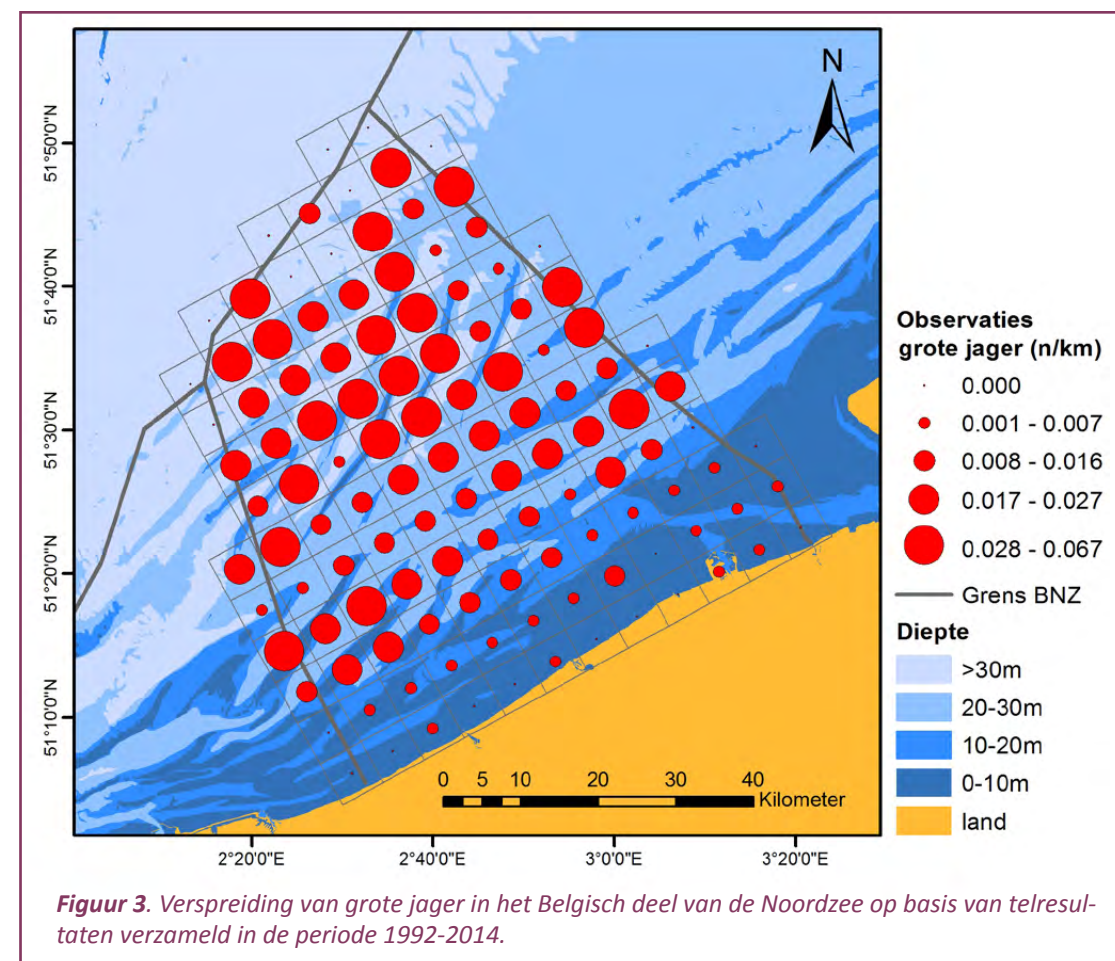
Gedrag en associaties

In 94% van de gevallen worden grote jagers solitair waargenomen, en 5% van de waarnemingen betrof twee vogels samen. In al die jaren werd tien keer een groepje van drie, twee keer een groepje van vier en één keer een concentratie van maar liefst zeven exemplaren gezien. Grote jagers worden 60% van de keren vliegend waargenomen, en de verhouding vliegend/zittend is vooral in de maanden juli-december relatief hoog, wat er op wijst dat er in die periode actieve doortrek is.

In het Belgisch deel van de Noordzee wordt 4,7% van de grote jagers gezien in associatie met vissersboten, terwijl 1,5% aas eet (dode vis of vogels) en 3,3% actief kleptoparasiteert. Tijdens het kleptoparasiteren worden andere zeevogels door intense achtervolging gedwongen hun voedsel af te geven of uit te braken. Bij ons is jan-van-gent het vaakst slachtoffer van kleptoparasitisme door grote jager (1/3 van de gevallen), gevolgd door kleine mantelmeeuw, grote mantelmeeuw, zilvermeeuw en drieteenmeeuw. Tijdens dagen met intense zangvogeltrek werd 2 maal waargenomen hoe grote jagers zangvogels vangen. In het broedseizoen worden nog andere strategieën gehanteerd; zo blijken grote jagers ook zelf actief vis te vangen (vooral zandspiering) en wordt het dieet verder aangevuld met de eieren, kuikens en adulten van allerlei soorten zeevogels variërend van stormvogeltjes tot jan-van-genten.

Besluit

Grote jager is op het Belgisch deel van de Noordzee jaarrond in kleine aantallen aanwezig, en de aantallen zijn het hoogst van juli tot en met januari. Oktober is de piekmaand, en op dat moment verblijven bij ons gemiddeld bijna 200 grote jagers. De soort mijdt over het algemeen de kust, en toont een offshore verspreiding. Op het Belgisch deel van de Noordzee gedragen grote jagers zich als ware opportunisten, door voedsel te stelen van andere zeevogels, aas te eten en voedsel te zoeken nabij vissersboten.



Dankwoord

We bedanken VLIZ, KBIN, DAB Vloot en BELSPO voor de vele uren scheepstijd op de onderzoeksschepen Zeeleeuw, Simon Stevin en Belgica, en alle bemanningsleden voor de samenwerking. Daarnaast bedanken we alle vrijwilligers (in het bijzonder Walter Wackenier) voor hun hulp tijdens het tellen van zeevogels.

Referenties

- Buckland, S.T., Anderson, D.R., Burnham, K.P., Laake, J.L., Borchers, D.L. & Thomas, L. 2001. *Introduction to distance sampling – estimating abundance of biological populations*. Oxford: Oxford University Press.
- Furness, R.W. 1987. *The skuas*. T & AD Poyser Ltd.
- Hamer, K. C. 2001. *Catharacta skua* Great Skua. *BWP Update*, 3(2): 91-110.
- Stienen, E.W.M., Van Waeyenberge, J., Kuijken, E. & Seys, J. 2007. *Trapped within the corridor of the Southern North Sea: the potential impact of offshore wind farms on seabirds*. In: de Lucas, M., Janss, G.F.E. & Ferrer, M. (eds.), *Birds and Wind Farms - Risk assessment and Mitigation*: 71-80. Madrid: Quercus.
- Vanermen, N., Stienen, E.W.M., Courtens, W., Onkelinx, T., Van de walle, M. & Verstraete, H. 2013. *Bird monitoring at offshore wind farms in the Belgian Part of the North Sea - assessing seabird displacement effects*. Rapport INBO.R.2013.755887, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Vlaamse broedvogeldata van lokaal tot Europees: bijdragen in het verleden en uitdagingen voor de toekomst

Anny Anselin [anny.anselin@inbo.be]

Vogeldata en Europa

Samen met de steeds voortschrijdende eenmaking van Europa kwam er ook een “eenmaking” van data ten behoeve van allerlei beleidsrichtlijnen- en overeenkomsten op EU of Europees niveau. Meer dan ooit overstijgen nationale (of regionale) rapporten, overzichten en indicatoren het landelijke niveau om te voldoen aan deze databehoeften. Cijfers afkomstig van de lidstaten, over economische groei, gezondheid, demografie, de taks op de brilmonturen -de lijst is oneindig-, worden verzameld. Het Eurostatbureau van de Europese Unie voert heel wat statistische analyses uit. Hopelijk worden hier goede conclusies uit getrokken voor het Europees beleid. Meten is weten zegt men toch altijd.

Het is zeker een positieve evolutie dat binnen deze dataverzameling er ook steeds meer informatie over biodiversiteit wordt gevraagd, geanalyseerd en geëvalueerd. Voor wat de EU betreft is dit voornamelijk in het kader van het Natura 2000-netwerk, met als belangrijkste wettelijke pijlers de Vogel- en Habitatrichtlijn. Gegevens van de lidstaten



worden op regelmatige basis via een vast rapporteringsformaat aan de Europese Commissie geleverd. Met of zonder de EU ontstonden er brede samenwerkingsverbanden voor uitwisseling, verwerking en publicatie van vogelgegevens op Europees niveau. Belangrijke spelers hierbij zijn internationale verenigingen of entiteiten zoals onder andere *BirdLife International/Europe*, *European Bird Census Council (EBCC)*, *International Union for Conservation of Nature (UICN)* of *Wetlands International*. Die worden dan op hun beurt dikwijls gesteund door een aantal grotere nationale verenigingen voor vogelonderzoek- of bescherming.

Vlaamse vogelgegevens werden bij de wetenschappelijke onderbouwing van al heel wat beleids- en beheersprojecten gebruikt, zowel op lokaal als op Vlaamse niveau. Deze toepassingen zijn bij velen allicht geweten. In het volgende willen we echter ingaan op wat er van deze data “doorgestroomd” is naar Europese projecten of beleidsvragen. Dit is zeker minder goed gekend – en wat verder van ons bed –, en daarom geven we hier eerst een historisch overzicht van de belangrijke Europese projecten die tijdens de laatste tientallen jaren van start gingen. Hierbij werden dikwijls zowel data van overwinterende water-, land-, en trekvogels, als van broedvogels verwerkt. In deze bijdrage beperken we ons echter vooral tot de rol van de broedvogeldata. Waar dienden ze voor en zijn er nog uitdagingen voor de toekomst?



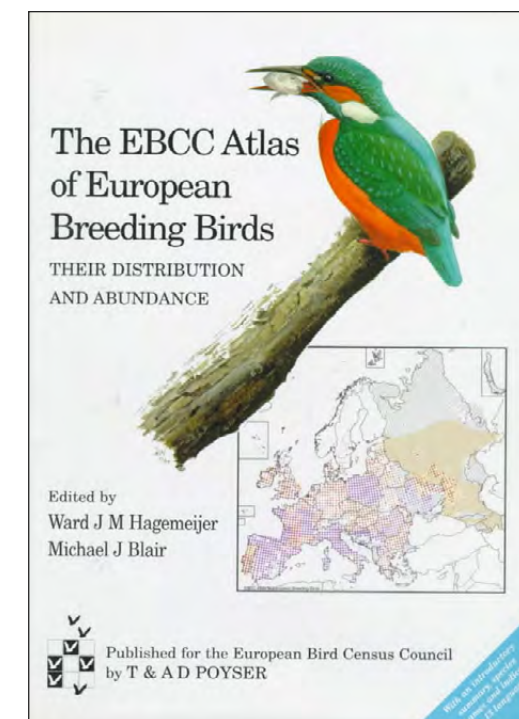
Figuur 2. Voorbeeld van de verspreidingskaart van de Kluut in de eerste Europese Broedvogelatlas, hokken 50x50 km

Belangrijke mijlpalen

De laatste decennia hebben verschillende belangrijke publicaties met betrekking tot de Europese avifauna het licht gezien. In het begin van de jaren negentig verscheen “*Birds in Europe: Their Conservation Status*” (Tucker & Heath 1994). Het was de eerste publicatie die een degelijk overzicht gaf van de beschermingsstatus van alle Europese broedvogels, en van een aantal overwinterende soorten die hier hun grootste concentraties hebben. De gegevens werden verzameld in samenwerking met het toen al meerdere jaren lopende Europese Broedvogel Atlasproject, geëindigd door de EBCC.

Drie jaar later verscheen het resultaat van het atlasproject, de “*EBCC Atlas of European Breeding Birds*” (Hagemeijer & Blair 1997). Dit was de eerste gedetailleerde verspreidingsatlas van Europese broedvogels (met als grid hokken van 50x50 km) met gegevens over 40 landen, en aanvullend ook aantalschattingen van broedpopulaties (Figuur 1 en 2). In 2004 publiceerde *BirdLife International* een update van “*Birds in Europe*”, een nummer 2 dus. Hierin werden populatieaantallen, trends en beschermingsstatus van zowel broed- als winterpopulaties voor alle Europese soorten uit 52 landen gepresenteerd, opnieuw in samenwerking met derden.

Ondertussen stond de tijd niet stil en kwamen er in de EU een aantal indicatoren waarmee ze hun beleid konden evalueren. Binnen de zogenaamde “*Sustainable Development Strategie*”, de Duurzame ontwikkelingsstrategie, werden vanaf 2001 een hele reeks thematische indicatoren in gebruik genomen. Een van die thema’s was “Natuurlijke Bronnen”. Hieronder werd, sinds 2005, niets minder dan een “Algemene Broedvogel Index” als officiële hoofdindicator opgenomen, als enige diergroepindex binnen het hele indicatorensysteem. Dit kwam natuurlijk niet uit de lucht gevallen. De verschillende Europa-dekkende publicaties hebben er zeker voor gezorgd dat vogels



Figuur 1. De eerste Europese Broedvogelatlas (1997)

een goede beurt maakten. Het was de EU allicht niet ontgaan dat bij deze groep al veel data van trends en verspreiding voorhanden was. Bovendien was er in 2002 een ambitieus project opgestart, het *Pan European Common Bird Monitoring Scheme* (PECBMS), een gemeenschappelijk initiatief van EBCC en *BirdLife International*. Dit project had als belangrijkste doel de resultaten van de verschillende nationale algemene broedvogelmonitoringsprojecten samen te brengen en voor elke soort een Europese trend te berekenen. Dit bleek uiteindelijk succesvol en gaf goede resultaten zodat het na enkele jaren door de EU als een volwaardige indicator werd erkend, bruikbaar binnen haar duurzame ontwikkelingsstrategie. Meer informatie over dit project op: www.ebcc.info/index.php?ID=28.

Wat dichter in de tijd

Tijdens een workshop van *BirdLife International* in het Tsjechische stadje Mikulov, bij een temperatuur van minus 25°C, werd in februari 2012 het startsein gegeven van “*Birds in Europe 3*”, een derde update van de situatie van de Europese vogels. Dit project stond niet op zich. Tussen 2012 en 2014 werd er namelijk een door de Europese Commissie gefinancierd consortium opgezet, dat uiteindelijk moest leiden tot een Europese Rode Lijst van de vogels. Gecoördineerd door *BirdLife International/Europe*, maar met gezamenlijke inzet van de EBCC, *Wetlands International*, UICN, de *British Trust for Ornithology* (BTO), Sovon-Vogelonderzoek Nederland, *Royal Society for Protection of Birds* (RSPB) en de *Czech Society for Ornithology* (CSO). De “*European Red List of Birds*”

(BirdLife International 2015) werd in de lente van 2015 gepubliceerd. Belangrijk om weten is dat voor het realiseren van deze nieuwe rode lijst (Figuur 3), de gegevens van de EU lidstaten bijna uitsluitend zijn gebaseerd op de officiële rapportage die deze landen leverden voor de Vogelrichtlijn (voor 2008-2012) in het kader van Natura 2000, waar we nog op terugkomen. Die viel namelijk ook binnen de periode van dataverzameling voor de nieuwe update. Een mooie samenwerking op verschillende niveau's.



Figuur 3. De Rode Lijst van Europese vogels (2015)

Terug naar Vlaanderen

Keren we nu even terug naar de Europese projecten en wat onze Vlaamse vogelgegevens daartoe bijgedragen hebben. In de verre tijden van de eerste versie van *Birds in Europe* waarin een groot deel van de gegevens van het Europese atlasproject verwerkt werden, was er in Vlaanderen nog geen centralisatie van broedvogelgegevens zoals we die nu kennen. BBV was nog onbestaande, ABV evenmin en online-invoermodules waren nog science fiction. En toch zou Vlaanderen een bijdrage leveren. De coördinatie gebeurde toen door het toenmalige Instituut voor Natuurbehoud (IN) -nu INBO-, met Patrick Meire en Janine van Vessem als trekkers. Veldornithologen die nu grijs of kaal zijn geworden herinneren zich allicht nog de bijeenkomsten per regio waarbij gezamenlijk populatieschattingen per 50x50 hok werden afgewogen voor de algemenere en soms ook minder algemene soorten. Van de zeldzamere soorten was er duidelijk een betere kennis voorhanden en konden veel nauwkeurigere cijfers aangebracht worden. Alles werd netjes ingevuld op gestandaardiseerde formulieren en doorgezonden naar het secretariaat van het Europese Broedvogelatlasproject. Tenslotte werd een rapportje gepubliceerd met uitleg over het atlasgebeuren en kaartjes voor Vlaanderen. We spreken over het jaar 1990.

Bij “*Birds in Europe 2*” was het al heel wat gemakkelijker om gegevens te leveren. Er waren al nogal wat lokale vogelwerkgroepen actief met het systematisch verzamelen van broedvogelwaarnemingen, en zeldzamere en kolonievogels werd gecentraliseerd in de databank van het Bijzondere Broedvogel monitoringsproject van het INBO, in samenwerking met Natuurpunt. Daarnaast waren er ook een aantal soortspecifieke inventarisatieprojecten opgestart (al dan niet in het kader van een breder onderzoek) zoals o.a. voor slechtvalk, kerkuil, zwartkopmeeuw en sternens. Bovendien hadden we prima actuele gegevens dankzij het project van de Atlas van de Vlaamse Broedvogels (2000-2002). Dit alles zorgde ervoor dat het leveren van goede populatieaantallen heel wat vlotter ging dan de eerste keer, en dat de kwaliteit van de data ook veel beter was. Voor een aantal heel algemene soorten bleef het echter nog steeds bij (ruwe) schattingen. Voor de eerste keer moesten we nationale cijfers leveren, en we werkten hiervoor samen met collega's uit Wallonië, van de ornithologische vereniging Aves.

Toen in 2002 het Pan European Common Bird Monitoring Scheme (PECBMS) van start ging, was er in Vlaanderen nog geen meetnet waarmee trends van algemene broedvogels gevolgd werden. Wallonië had dit wel al sinds 1990 en voorlopig werden enkel

die resultaten als Belgische bijdrage aan het PECMBS secretariaat doorgegeven. Daar kwam gelukkig verandering in door het in 2007 opstarten van het Algemene Broedvogels Vlaanderen project (ABV) van INBO en Natuurpunt. Ondertussen hebben we al een mooie reeks gegevens die in de nabije toekomst, na een voor het Europees systeem aangepaste verwerking, kan aangeleverd worden.

De EU rapportering 2008-2012 in het kader van Natura 2000

Een volgende uitdaging was het aanleveren van gegevens die voldeden aan de vereisten van de rapportering in het kader van de Europese Vogelrichtlijn (Natura 2000) voor de periode 2008-2012. Deze waren veel strikter en uitgebreider dan wat we voordien moesten bezorgen. Er werden gegevens gevraagd over broedvogels, overwinterende watervogels en trekvogels. Wat het luik broedvogels betreft, was volgende informatie vereist: populatieaantallen 2008-2012, populatietrends op lange (1980-heden) en korte (2000-heden) termijn, verspreidingskaart periode 2008-2012 (schaal 10x10 km), areaal trend korte termijn en lange termijn en percentage van elke Bijlage I soort binnen de Vogelrichtlijngebieden. Gezien dit alles nationaal moest geleverd worden werd een stuurgroep opgericht met experts van INBO, BIM, Natuurpunt, Aves-Natagora, FOD VVVL-DG Leefmilieu, Dienst Marien Milieu, uit de verschillende regio's, geleid door ANB. Het Agentschap voor Natuur en Bos was namelijk verantwoordelijk voor het leveren van de officiële Belgische database van de rapportering naar de Europese Commissie (voor de Habitatrichtlijn was dit juist omgekeerd en was het Waalse Gewest verantwoordelijk). Eind 2013 werd de rapportage, eigenlijk een databank, aan de EU bezorgd. Een samenvatting van de gegevens is beschikbaar via https://circabc.europa.eu/sd/a/8912c96b-d9ce-453f-bdaa-ee03de049914/BE_A12NatSum_20141031.pdf.

Voor het bekomen van broedvogelpopulatiegegevens werd gebruik gemaakt van zowel BBV, waarnemingen.be, observations.be, soortspecifieke projecten, en projecten voor zeldzamere broedvogels en de recente broedvogelatlasgegevens uit Wallonië en Brussel. Voor de meeste algemene soorten werden ruwe aantalsschattingen gegeven in grote categorieën. Voor het bepalen van populatieaantallen van de "middengroep" werd gebruik gemaakt van een combinatie van de atlasgegevens en de trends. Voor het bepalen van trends werden voor zeldzamere soorten recente gegevens vergeleken met deze uit vroegere broedvogelatlassen en voor algemene soorten gebruikten we de be-



Kokmeeuw - Yves Adams/Vilda

staande langlopende monitoringsprojecten (voor meer details, zie Anselin et al, 2013), <https://www.inbo.be/nl/publicatie/toelichting-bij-het-opstellen-van-de-rapportage-het-kader-van-artikel-12-van>. Recente verspreidingskaarten (10x10 km grid) stelden we samen aan de hand van puntgegevens van de zeldzame soorten (waar broedcategorieën gekend waren). Voor de algemene soorten werd op basis van de SOVON criteria voor optimale broedperiode een selectie gemaakt per soort uit de gegevens aanwezig in waarnemingen.be en observations.be en werd elke kaart geëvalueerd op volledigheid. Vergelijken van verandering in verspreiding deden we met de eerste Belgische broedvogelatlasgegevens (Devillers et al, 1988) en deze van de meer recente. Al met al heel wat werk, maar uiteindelijk is het ons toch gelukt.

Huidige uitdagingen: de EU rapportering 2013-2018 en EBBA2, de tweede Europese Broedvogelatlas (2013-2017)

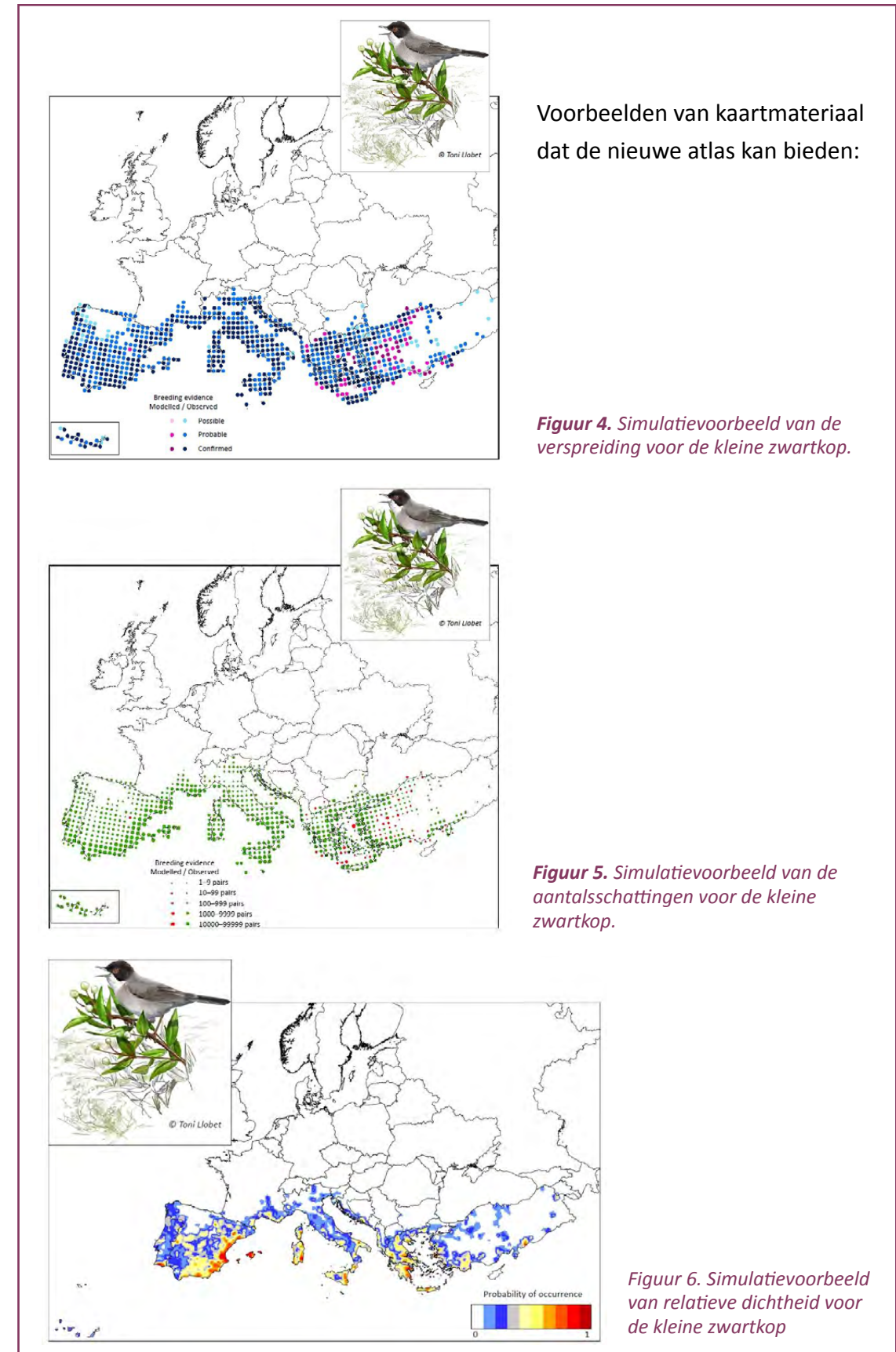
De volgende rapportering in het kader van de Europese Vogelrichtlijn (om de zes jaar) is voorzien voor 2018. Vermits we opnieuw dezelfde informatie zullen moeten leveren, kunnen we er ons best goed op voorbereiden en zorgen dat die zo volledig mogelijk is. Daarvoor zullen we, zoals vorige keer, regelmatig samenzitten met een stuurgroep, samengesteld door personen uit de verschillende regio's en gecoördineerd door ANB. En het is mooi meegenomen dat die groep gelijktijdig ook kan zorgen dat België tijdig gegevens kan leveren voor een ander internationaal project, dat bijna dezelfde periode bestrijkt, namelijk de tweede Europese Broedvogelatlas (2013-2017), kortweg EBBA2.

Dit nieuwe project, wordt gecoördineerd door de European Bird Census Council (EBCC), door een speciale stuurgroep die nauw samenwerkt met het Catalaans Instituut voor Ornithologie (ICO) en de Tsjechische Ornithologische Vereniging (CSO). EBBA2 loopt al twee jaar, maar is in Vlaanderen nog niet zo goed bekend. Nu wordt het echter wel tijd om er ons eens aan te zetten! De doelen van dit ambitieus project zijn meervoudig:

- Bepalen van verspreiding en dichtheden van alle Europese broedvogels
- Bepalen van de verandering in verspreiding sinds de eerste broedvogelatlas (gegevens jaren 1980)
- Proberen van zoveel mogelijk soorten zo gedetailleerd mogelijke verspreiding-skaarten te produceren

In het totaal worden er meer dan 50 landen bij betrokken, inclusief Rusland, Turkije en enkele landen in de Kaukasusregio (Georgië, Armenië, Azerbeidzjan), en meer dan 500 vogelsoorten. Zowel gegevens afkomstig van gestandaardiseerde en soortspecifieke telprojecten, als losse gegevens via online-portalen zullen gebruikt worden, alhoewel deze laatste vooral als aanvulling zullen dienen. De basiseenheid voor het verzamelen van de waarnemingen is een grid van 50x50 km, dus identiek als in de vorige atlas. Voor algemene soorten zal er zoveel mogelijk gebruik gemaakt worden van gestandaardiseerde tellingen in 10x10 km hokken, om door modellering relatieve dichtheitskaarten te produceren (zie Figuren 4-6).

We kunnen dus de gegevens die we in Vlaanderen verzamelen meteen ook gebruiken voor deze Europese atlas. Het gaat hier enkel over verspreidingsgegevens en aantallen,

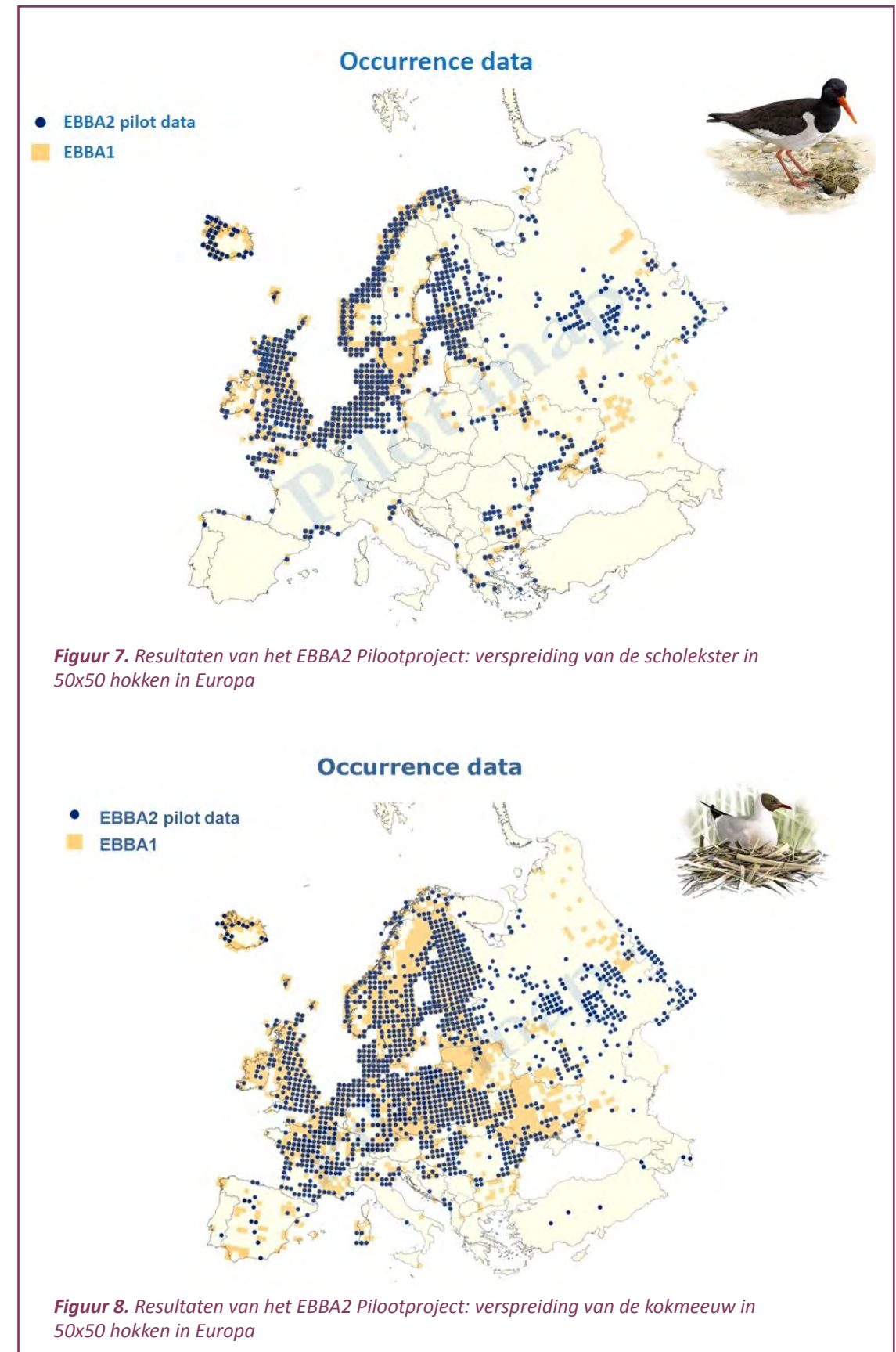


we moeten dus geen trends opgeven. Het enige verschil is dat we de aantalsschattingen van de soorten wel moeten leveren per 50x50 km grid. Nu is België niet zo groot en het aantal 50x50 km hokken waarbinnen het grondgebied valt is beperkt tot 22, waarvan er 12 slechts een heel klein deeltje bedekken. Dit valt dus wel goed mee. We moeten er echter wel rekening mee houden dat een aantal hokken zowel overlappen met Vlaams, Waals of Brussels grondgebied, en we dus dikwijls de cijfers van de drie regio's per hok zullen moeten optellen. Een reden te meer om goed samen te werken, niet alleen binnen Vlaanderen –in de eerste plaats met Natuurpunt- maar ook met de andere regio's.

Ondertussen hebben we toch al een steentje bijgedragen aan dit project. In november 2014 werd vanuit het Europese Atlas coördinatieteam een pilootproject gelanceerd (Herrando et al, 2014). Hierbij werd aan elk land gevraagd om recente gegevens te leveren (verspreiding en populatiegrootte) per 50x50 hok, voor 5 soorten: scholekster, kokmeeuw, blauwe kiekendief, bijeneter en tapuit. Dit hebben we verwerkt in samenwerking met Aves-Natagora en dit verliep zeer vlot. Het combineren van de gegevens was vooral noodzakelijk voor de kokmeeuw, vermits de scholekster voor 99% in Vlaanderen broedt en de drie andere pilootsoorten nauwelijks voorkomen in ons land. De resultaten van het pilootproject werden gepubliceerd in het tijdschrift van de EBCC, Bird Census News, (Figuur 7 en 8) en zijn te lezen via [http://bigfiles.birdlife.cz/ebcc/BCN/BCN_27\(1-2\).pdf](http://bigfiles.birdlife.cz/ebcc/BCN/BCN_27(1-2).pdf). In een speciaal "Europese Atlas"-volume van het tijdschrift vind je bovendien veel informatie over het EBBA2-project via [http://bigfiles.birdlife.cz/ebcc/BCN/BCN_26\(1-2\).pdf](http://bigfiles.birdlife.cz/ebcc/BCN/BCN_26(1-2).pdf). Daarnaast is er ook nog de EBBA2 facebookpagina: www.facebook.com/EBBA2.info.



Facebookpagina van het EBBA2-project



Figuur 7. Resultaten van het EBBA2 Pilootproject: verspreiding van de scholekster in 50x50 hokken in Europa

Figuur 8. Resultaten van het EBBA2 Pilootproject: verspreiding van de kokmeeuw in 50x50 hokken in Europa

Het ondertekenen van overeenkomst tussen INBO en Natuurpunt in oktober 2015 over het uitvoeren van tellingen volgens bepaalde protocollen in meetnetten, in het kader van de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000, zal ongetwijfeld ook een nieuwe dynamiek brengen bij het verzamelen van broedvogelgegevens. Het is nu of nooit: streven naar voldoende en kwalitatief goede gegevens (met duidelijke vermelding van broedcategorieën) zodat we betrouwbare informatie kunnen leveren voor zowel de Europese rapportage als de Europese Broedvogelatlas!

Referenties

Anselin, A., Devos K., Vermeersch G., Stienen E. & Onkelinx T. 2013: *Toelichting bij het opstellen van de rapportage in het kader van artikel 12 van de Vogelrichtlijn en status van vogelsoorten met instandhoudings-populatiedoelen en van typische vogelsoorten van Natura 2000 habitattypes*. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, INBO, INBO.R.2014.1567208.

BirdLife International 2004. *Birds in Europe: population and estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK, BirdLife International Conservation Series N°12.

BirdLife International 2015. *European Red List of Birds*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Devillers P., Roggeman W., Tricot J., del Marmol P., Kerwijn C., Jacob JP. & Anselin A. Eds. 1988. *Atlas van de Belgische Broedvogels*. Brussel, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen Hagemeijer & Blair, eds 1997.

Herrando S., Vorisek P., Kupka M., Anton M. & Keller V. 2014. *Ongoing EBBA2: a first pilot data provision of 50x50 km data*. *Bird Census News*, 27/1-2: 27-35.

Tucker G. & Heath M. 1994. *Birds in Europe: their conservation status*. Cambridge, UK. BirdLife Conservation Series N°3.

van Vessem J. & Meire P. 1990. *Vlaamse Bijdrage tot de Europese Broedvogelatlas*. Instituut voor Natuurbehoud. Hasselt.



Volg de INBO-projecten ook op Facebook!

In Vogelnieuws verschijnen naar goede gewoonte korte samenvattingen van kort- of langlopende INBO-projecten (vaak in samenwerking met Natuurpunt Studie). Niet alle projecten kunnen echter in elk nummer aan bod komen. Bovendien leveren langlopende telprojecten zoals ABV, BBV en de watervogeltellingen erg veel data op die quasi dagelijks worden aangevuld door de online invoer ervan.

Sinds enige tijd werd daarom gestart met een Vogelnieuws-pagina op Facebook om ook tussen twee nummers van Vogelnieuws door frequenter te kunnen berichten over onze telprojecten. Je vindt de pagina op de volgende link

www.facebook.com/Vogelnieuws

Door de pagina even te 'liken' word je automatisch op de hoogte gehouden van nieuwtjes, het verschijnen van onderzoeksrapporten, thesissen, interessante resultaten van andere instellingen zoals bv. Sovon enz...



www.facebook.com/Vogelnieuws

Monitoring Waaslandhaven 2015

Geert Spanoghe [geert.spanoghe@inbo.be] - Ralf Gyselings - Kenny Hessel - Erika Van den Bergh



De Verrebroekse Plassen is één van de belangrijkste gebieden in het Linkerscheldeoevergebied. Jaarlijks wordt hier de lepelaarhoop verstevigd. Maar naast de enige lepelaars en aalscholvers in de regio, zitten hier ook belangrijke aantallen van dodaars, geoorde fuut, knobbelzwaan, heel wat eenden en moerasvogels. - Geert Spanoghe

Sinds 2003 wordt de waaslandhaven intensief gekarteerd door een ruime ploeg vrijwilligers en medewerkers van Natuurpunt Studie en INBO. Dit geeft ons na al die jaren inzicht in de trends van de opgevolgde soorten. Deze trends ecologisch verklaren is soms moeilijk maar zeker niet altijd. In de tijdsreeks van 13 jaar zitten heel wat zaken die direct te linken zijn aan de ontwikkeling en het beheer van de nieuwe natuurgebieden, naast het schenken van de nodige aandacht aan gebieden die tijdelijk nog een natuurinvulling genieten, bijvoorbeeld voor pioniersoorten. Dit artikel geeft een stand van zaken voor 2015 en een inkijk op ontwikkelingen in de nabije toekomst. We rapporteren per habitat-groep zoals dit al jaren gebeurt in de rapporten voor de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever. De resultaten zijn ook op deze website te vinden: www.beheercommissienatuurlinkerscheldeoever.be.

Plas en oever

Op de Verrebroekse Plassen tref je nog steeds de enige noemenswaardige kolonie **lepelaars** voor ons land aan. Het broedsucces van de 21 nesten bedroeg hier 1.9 uitgevlogen jongen per nest, wat iets boven het gemiddelde ligt. Sinds de vestiging van de kolonie in 2003 kwamen hier van 214 nesten al 367 jongen groot. Met 77 territoria van **dodaars** en 51 van **geoorde fuut** zijn de kleine futen goed vertegenwoordigd. Voor dodaars is dit een mooi afgetekend maximum sinds 2003. Voor 2008 lage het aantal altijd onder de 45, erna altijd erboven. De aantallen per gebied zijn over deze periode soms sterk wisselend. Een voldoende hoge waterstand en de aanwezigheid van riet in de weidevogelgebieden, Groot Rietveld en de Verrebroekse plassen garanderen hoge

aantallen. Daarnaast tikken de aantallen aan door nieuwe gebieden als Rietveld Kallo en Spaans Fort (respectievelijk 9 en 4 territoria in 2015). Geoorde fuut gedraagt zich eerder nomadisch aan het begin van het broedseizoen om dan simultaan over te gaan tot nestbouw. Ze maken gretig gebruik van de ‘takkenhopen’ in de Verrebroekse Plassen, Drijdijck en Putten West (respectievelijk 27, 7 en 5 territoria). Op de ‘lepelaarhoop’ waren er bijvoorbeeld eind mei 19 nesten met eieren. Een significante stijger is de **knobbelzwaan**. Waar we in 2009 nog maar 6 nesten hadden, komen we nu op 23. Net zoals bij dodaars en de eenden zit een groot deel hiervan in de weidevogelgebieden en de nieuwe plasegebieden. **Bergeend, zomertaling en krakeend** haalden in 2015 een maximum. Voor krakeend, zomertaling en **kuifeend** zijn de aantallen ontegensprekelijk gestegen. Dit lijkt net te wijten aan de weidevogelgebieden waar met name op de eilanden heel veel nesten worden aangetroffen. **Slobeend** haalt maar de helft van vorig jaar. De aantallen dit jaar zijn wel vergelijkbaar over de hele periode. Doordat doortrekkers en ruiers niet uit te sluiten zijn bij de territoriumkartering kunnen verschillend doorheen de jaren misschien niet alleen aan het broedvogelbestand te wijten zijn. **Tafeleend** haalt zijn aantallen op de Haasop en de twee Rietvelden. Bergeend komt al vijf jaar op rij net boven de 200 territoria. Deze soort haalt ook belangrijke aantallen buiten de natuurgebieden, met name op de resterende opgespoten terreinen en in de polder. Na twee jaren van afwezigheid hadden we ineens drie paar **ijsvogel**. De aantallen van **oeverzwaluw** wisselen sterk. Op 5 jaren kwamen we boven de 1000 broedparen. Voor deze soort worden jaarlijks geschikte broedplaatsen veilig gesteld of zelfs (her)aangelegd. Als het dan nog genoeg regent in de Sahel ...

Riet en water

Het succes bij de bruine reigers, **2 roerdampen** en **5 woudaapjes**, staat in schril contrast met de stabilisatie van de **bruine kiekendief** op een *all time low*. Of kan 3 jaar op rij slechts 7 broedparen als een klein succes gezien worden na een significante daling? Er is sinds 2015 een soortbeschermingsproject lopende voor de bruine kiekendief in en rondom het havengebied. Tegen broedseizoen 2016 zou al bijkomend kwalitatief foerageergebied in de polder aanwezig moeten zijn én zouden de Verrebroekse Plassen van bomen ontdaan worden. Dit levert naast nog foerageergebied ook potentiële nestplaatsen op. Net zoals **waterral** halen heel wat zangvogels een maximum of toch hoge aantallen in 2015. Met 82 territoria haalt de **rietzanger** één van zijn hoogste aantallen.



Tafeleend - Glenn Vermeersch



Pas uitgevlogen Roerdomp - Pierre Novosad

Daarvan waren er 21 in de Grote Geule waar andere jaren nauwelijks 10 territoria worden gehaald. In de waterstanden of het beheer vinden we hiervoor geen verklaring. Rietzangers lijken te clusteren in gebieden die op het juiste moment een goede waterstand hebben. Een aangepast beheer, o.a. bestaande uit het verwijderen van wilgenopslag, heeft wellicht plaats vrijgemaakt op het Groot Rietveld waar de aantallen de laatste twee jaar hoog waren (20 en 23). De aantallen op het Schor Ouden Doel, met een maximum van 31 in 2014 gevolgd door slechts 9 territoria in 2015, zijn moeilijk te interpreteren. Zouden rietzangers de verschillende gebieden verkennen in het voorjaar, inclusief de buitendijkse, en zo hun keuze maken? Zes **snorren** is een maximum, daarbij kwam dit jaar ook een **grote karekiet**. Deze zat wel, met zekerheid ongepaard, in een rietslootje te midden Doelpolder Noord. Het meest in het oog springende maximum betrof dit voor de **bosrietzanger**: 141 territoria. We haalden nooit eerder de honderd. Het kan dan ook niet anders dat in gebieden zoals Ketenisse, Groot Rietveld, Rietveld Kallo en Haasop de hoogste aantallen ooit werden gehaald. De 41 territoria voor **baardman** in 2014 waren er gekomen na een vorstloze winter. In 2015 kwamen we weer op 28, na een winter met gemiddelde temperaturen in januari en februari.

Strand en plas

Kluut haalt net 200 territoria. Met Lillo, op de rechteroever, erbij zelfs 235. Wat net iets meer is dan het topjaar 2013. Predatie, altijd een belangrijke verliesoorzaak bij zowel nesten als pulli van kluten, had een wisselend effect in de gebieden. In Prosperpolder Noord gingen alle legsels verloren. Op de potpolder van Lillo, op enkele na, was dit ook het geval. Het eiland van Doelpolder Noord, met meer dan 80 nesten, haalde wel heel wat jongen maar daarvan werden er maar zes vliegvlug. Op Putten West, waar maar een veertigtal nesten waren, kwamen daarentegen meer dan 35 jongen vliegvlug. Late broeders op Putten Plas, met wellicht al vervanglegsels, brachten daar ook een tiental jongen groot. Voorzichtig gesproken, kunnen we stellen dat het broedsucces wellicht weer maar rond 0.25 lag. Dat is te laag voor kluut maar wanneer zal het eens duidelijk hoger zijn ?



Kluten - Glenn Vermeersch

Voor de **visdief** telden we maar 20 paar op Linkeroever en 126 met Lillo erbij. Hiervan kwamen ook heel weinig jongen groot, wellicht maar enkele. Daarbij zat wel het eerste koppel ooit op Doelpolder Noord dat daar dan wel een jong grootbracht. Dat lijkt misschien niet bijzonder maar met 980 nesten van **zwartkopmeeuw** op datzelfde eiland is dit toch een prestatie. Predatie door zwartkopmeeuwen was wellicht het lot van heel wat pas uitgekomen kluutjes. In het Antwerpse kwamen 1861 paren zwartkopmeeuw tot broeden, wat iets minder is dan de 2094 van vorig jaar. Samen met een 5000 paren **kokmeeuw** is dit gebied veruit het belangrijkste Vlaamse broedgebied voor kleine meeuwen. **Kleine plevier** komt al enkele jaren net over de 20. Daarbij valt de voor deze soort bekende pioniersgedrag op. In 2015 waren er zo 5 broedparen op de pas afgegraven stukken van de Haasop en 3 op de nieuwe opspuitvlakte in de Nieuw Arenbergpolder. In 2015 bracht een paartje **strandplevier** 2 jongen vliegvlug op Putten Plas. Het enige andere paar voor Vlaanderen, te Zeebrugge, bracht eveneens 2 jongen groot; dat is een heel goed broedsucces, van wel veel te weinig broedparen.

Weidevogels

De **grutto** laat dit jaar een sterke daling optekenen. Van 81 naar 59 territoria, wat het laagste is sinds 2009. Zowel in Putten West als in Doelpolder Noord was er een daling (respectievelijk met 12 en 6 territoria). Onze weidevogelgebieden zijn niet robuust. Het is al jaren duidelijk dat een te hoge nestpredatie het behalen van een voldoende aanwas onmogelijk maakt. Zeker als ook predatie van donsjongen hoog is, wat we vermoeden. **Kievit**, **scholekster** en **tureluur** lijken beter te doen, zowel in aanwas als in aantal territoria. Ook omdat zij in meer gebieden tot broeden komen. Het is dan ook niet onverwacht dat de grutto eerst dalende aantallen laat zien. We zullen dit de komende jaren met verhoogde aandacht opvolgen. Op Vlaamse schaal is een bestendiging van de populatie **veldleeuweriken** wel vermeldenswaardig. De 126 territoria werden vooral gehaald op de oudere opgespoten terreinen (Midas en Vlakte van Zwijndrecht), de weidevogelgebieden en Prosperpolder Noord. In het vele malen grotere poldergebied kwamen toch ook nog 28 territoria voor. Van de 25 **graspiepers** kwamen er ook 10 voor in de polders: 7 in Nieuw Arenberg en 3 in Oud Arenberg. Het lijkt merkwaardig dat er geen in Doel- en Prosperpolder werden opgetekend.

Volgend broedseizoen

Tegen het begin van elk broedseizoen gebeurt er jaarlijks wel wat voor de pioniersoorten (Strand en plas) op tijdelijke gebieden. Deze winter werd het Doeldok weer eens opgespoten. Het zou in 2016 toch als broedgebied moeten dienen. Met dergelijke opgespoten terreinen is het water op een gewenst niveau krijgen soms zeer moeilijk. Als het winterniveau tot in het voorjaar kan aangehouden worden, zou dit toch een van de betere gebieden kunnen worden. In de periferie van het Doeldok worden twee kleinere inrichtingen gedaan. Op de Midas wordt de bestaande put die al wat kluten aantrok de voorgaande jaren voorzien van een ringgracht. Op het nieuwe opspuitvak in Nieuw Arenberg wordt de dwarsdijk omgevormd tot een laaggelegen eiland. Putten Plas is momenteel al een parking. De strandplevier zal dus moeten uitwijken ...

In Prosperpolder Noord werden naast de 8 eilanden ook de omgevende stroken kort gemaaid. In dit gebied werden enkel de eilanden beheerd en was de omgeving aan het verruigen, plaatselijk zelfs verbossen. In 2016 was het broedsucces op de eilanden heel laag door aanwezigheid en predatie van vossen. Nu hebben die minder kansen om zich hier te verschuilen, niet dat we denken dat ze nu zullen wegblijven. We hopen op

een snelle uitvoering van de ontpoldering waar een meer robuust broedgebied met de broodnodige eilanden wordt voorzien voor soorten als kluut, visdief, zwartkopmeeuw.

De Verrebroekse Plassen zullen na het verwijderen, in mindere mate knotten, van alle bomen en struiken weer 'open zijn'. De bedoeling is hiermee weer bruine kiekendief aan te trekken. In de rietplas wordt met de verwijderde bomen ook een takkenhoop aangelegd. In de gefaseerde inname zal dit gedeelte iets langer meegaan. Dit zou een eerste uitwijkmogelijkheid zijn voor de kolonie lepelaars. Er zijn ook al takkenhopen aangelegd in naburige gebieden. Indien de kolonie zou verhuizen zou dit al een grote opluchting zijn. De finale bestemming wordt echter Prosperpolder Zuid waar in één van de watervlakken ook een grote takkenhoop wordt aangelegd. De werken in dit gebied gebeuren in april 2016. Het zou tegen december 2017 afgewerkt worden. Dit wordt een plasgebied van 170 ha met veel eilanden en rietzones. De eilanden worden een mix van soms kleine 'dynamische' voor pioniers en grote, grazige voor weidevogels. Het gebied zal functioneel moeten zijn voor broedvogels, eer de Verrebroekse Plassen kunnen ingenomen worden. Het valt af te wachten of dit al voor broedseizoen 2018 zal kunnen.

Tabel: Aantal paren of territoria van broedvogels in de Waaslandhaven, 2003-2015

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Plas en oever													
Lepelaar	1	5	11	14	19	19	18	20	32	19	20	15	21
Aalscholver	2	7	14	18	22	19	27	24	31	33	24	25	28
Ijsvogel	2	2	3	2	3	7	1	1	0	1	0	0	3
Dodaars	18	44	40	33	32	63	54	43	46	50	45	64	77
Geoorde fuut	18	74	102	84	76	56	62	35	46	54	57	46	51
Knobbelzwaan							6	6	10	12	16	17	23
Bergeend	148	150	140	183	150	172	162	188	204	208	203	204	209
Zomertaling	2	1	1	0	3	8	7	6	3	7	4	6	9
Krakeend	80	90	85	107	110	140	80	102	119	200	209	203	248
Slobeend	31	30	40	39	38	49	18	46	55	60	96	81	42
Krooneend	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	2	2	1
Kuifeend	61	60	70	75	71	112	85	146	144	233	182	202	178
Tafeleend	59	65	70	84	71	70	104	128	97	100	105	108	64
Oeverzwaluw	285	950	750	1185	750	1054	1155	825	710	705	725	1224	1157

Riet en water													
Roerdomp	1	2	1	2	2	3	2	0	0	2	4	1	2
Woudaapje	0	0	0	0	0	3	2	2	3	3	3	3	5
Bruine kiekendief	22	26	23	21	12	14	8	11	9	8	7	7	7
Porseleinhoen	2	0	4	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0
Waterral	24	15	15	20	19	23	19	32	30	28	29	22	36
Blauwborst	188	180	150	171	170	167	237	235	236	197	181	198	208
Snor	1	4	4	4	0	1	2	5	4	2	1	3	6
Sprinkhaanzanger	10	11	5	18	17	19	21	21	27	16	14	4	9
Rietzanger	24	60	40	69	30	38	71	78	103	54	72	85	82
Kleine karekiet	220	200	200	403	370	455	483	597	648	696	462	575	711
Grote karekiet	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1
Bosrietzanger	30	40	35	73	80	71	63	58	43	66	93	82	141
Baardmannetje	15	12	17	21	26	16	29	43	28	13	22	41	28
Buidelmees	1	0	2	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0
Rietgors	100	95	70	115	100	119	140	154	139	123	107	103	120

Strand en plas													
Steltkluut	2	0	1	0	0	5	0	0	2	1	0	0	0
Kluut	50	163	190	148	132	237	158	145	207	208	181	151	200
Kleine plevier	13	18	21	36	28	47	31	33	36	29	23	21	22
Bontbekplevier	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Strandplevier	1	3	18	15	10	7	4	4	6	9	2	1	1
Zwartkopmeeuw	206	479	240	7	103	1103	315	614	276	19	820	1344	1266
Kokmeeuw	2130	2200	3243	1974	1795	4252	3604	4627	1950	2695	3610	3476	3189
Visdief	104	67	200	287	248	220	180	300	173	103	40	48	20
Dwergstern	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0

Weidevogels													
Kievit	329	260	200	283	210	173	254	339	304	234	233	238	254
Scholekster	58	50	55	74	72	71	85	94	98	79	77	83	80
Grutto	36	55	38	52	47	51	63	100	97	75	71	81	59
Wulp	1	1	5	5	3	1	3	6	4	2	3	0	1
Tureluur	59	65	70	84	71	70	104	128	97	100	105	108	100
Veldleeuwerik	87	60	55	74	48	67	86	76	106	116	115	121	126
Graspieper	23	20	20	23	18	44	29	29	37	29	18	19	25
Gele Kwikstaart	13	14	13	23	18	21	13	38	52	39	36	55	52
Roodborsttapuit	10	14	24	23	24	24	25	32	34	32	12	24	30

Vogelnieuws is de ornithologische nieuwsbrief van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Het INBO is een wetenschappelijk instelling van de Vlaamse Gemeenschap, opgestart op 01/04/06 als fusie van het Instituut voor Natuurbehoud (IN) en het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer (IBW).

Vogelnieuws wil alle vrijwillige medewerkers en geïnteresseerden regelmatig informeren over lopende ornithologische projecten op het INBO.

Verantwoordelijk uitgever:

Prof. Dr. Maurice Hoffmann, administrateur-generaal
Instituut voor Natuur en Bosonderzoek, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel

Redactie:

Koen Devos, Anny Anselin & Glenn Vermeersch

Werkten mee aan dit nummer:

Anny Anselin, Koen Devos, Glenn Vermeersch, Iwan Lewylle, Thierry Onkelinx, Nicolas Vanermen, Eric Stienen, Wouter Courtens, Hilbran Verstraete, Marc Van de walle, Geert Spanoghe, Ralf Gyselings, Kenny Hessel, Erika Van den Bergh.

Vormgeving:

Nicole De Groof

Algemene informatie

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)

Kliniekstraat 25, 1070 Brussel

tel 02/558.18.11

fax 02/558.18.03

info@inbo.be

www.inbo.be



Springkhaanzanger - Glenn Vermeersch